

diffusivus & communicativus, & maxime cupit per communicationem suae bonitatis, & florum donorum, tam naturalium quam supernaturalium distributionem, tollere miseriam & defectus a rebus, & praecipue a creaturis rationalibus. Unde D. Bernardus serm. 5. de natali Christi sapienter observat, quod Deus in Scriptura, misericordiarum, non vero iudiciorum, vel ultionum pater appellatur: quia ut canit Ecclesia: *illi proprium est misereri semper & parcere*. Et quia misericordiam causam & originem sumpsit ex proprio iudicandi vero, vel ultionum magis ex nostro. Nec solum pater misericordiarum est Deus, sed etiam mater, ut notat Chryostomus in orat. de Sancto Phlogio. Nam quemadmodum parturiens cupit eniti foetum, ita ille caput effundere suam misericordiam, quia illi non minus est naturalis, quam calor igni, & lux soli. Unde Dionysius: *Sicut Sol nos, non cogitatione, aut voluntate, sed eo ipso quod est, omnia illustrat, quae ejus lumine pro modo suo capere possunt: sic etiam ipsum hunc, scilicet Deus, omnibus pro eorum capere, totius bonitatis radio emittit.*

47. Notat etiam Scripturas Interpretes, quod in Genesi ubi dicitur, quod Deus spiravit in faciem hominis spiraculum vitae; in lingua Hebraica ponitur verbum **נשח** Naphach, quod significat respirare, seu flatum emittere: ut per hoc significetur, tam naturale esse Deo misereri, & benefacere, quam homini respirare. Unde Pl. 108. ait Propheta Regius: *Faci mecum propter nomen tuum*. Quid est *faci mecum*? Cur nihil aliud addit? Ut scilicet intelligeremus, quod adeo propria & naturalis est Deo misericordia, ut Deo idem fit facere, ac misericordiam exercere. Quare Euthimius appellat Deum: *infinitem quoddam misericordiam pelagus, in quo qui se mergit, non obruitur, sed salvatur; obruitur vero qui non se immergit.*

Infero secundo, quod licet attributum misericordiae ad voluntatem pertinet, praesupponit tamen omnipotentiam, & in ea fundatur, & veluti radiatur. Ratio est, quia misericordia est attributum non solum affectivum, sed etiam effectivum; nec solum dicit affectum voluntatis, quo Deus vult aliena subveniri miseriam, sed etiam virtutem & potentiam, qua potest tollere miseriam & defectus a rebus. Ergo divina misericordia includit, vel saltem supponit ejus omnipotentiam, & in ea fundatur. Unde Sapientia dicitur: *Misereri omnium, quia omnia potes*. Et Pl. 61. dicit Propheta: *Semel locutus est Deus, duo haec nuntiavit, quia potestas tibi est, & tibi Domine misericordia*. Quasi diceret: Ideo est tibi misericordia, quia potestas & omnipotentia praestat. Et Apollolus ad Roman. 9. *Deus volens ostendere potentiam suam, sustulit in multa patientia iram sua a peccatoribus in interitum.*

Hic etiam consonant verba Ecclesiae, qua in quadam oratione sic loquitur: *Deus qui omnipotentiam tuam, parcendo maxime, & miserando manifestas*. Cujus dicti tres egregias rationes alligat S. Thomas infra q. 25. art. 3. ad 5. ubi ait: *Dei omnipotentia ostenditur maxime in pariendo & miserando, quia per hoc ostenditur Deum habere summam potentiam, quod libere peccata dimittit: ejus enim qui superioris loco aspringeret, non est libere peccata condonare. Vel quia parcendo hominibus & miserando, perducit eos ad participationem infiniti boni, quod est ultimus effectus divinae virtutis. Vel quia effectus divinae misericordiae est fundamentum omnium divinorum operum: nihil enim debetur alicui, nisi propter id quod est datum ei a Deo, non debitum: in hoc autem maxime divina omnipotentia manifestatur, quod ad ipsam pertinet prima infinitio omnium bonorum.*

48. Inferes tertio, misericordiam in Deo, non solum includere omnipotentiam & virtutem infinitam, sed etiam omnem perfectionem simpliciter simplicem, & rationem actus purissimi & perfectissimi.

49. Hoc corollarium egregie explicat Cajetanus 2. 2. q. 30. art. 4. his verbis: *Ex actu ejus apparet quod misericordia in seipso existit immutabiliter a miseria. Nam si distinguamus misericordiam, in misericordiam simpliciter, & misericordiam respectu talis vel talis miseriae, invenimus: quod quia ratio misericordiae respectu talis miseriae, quia pauperitatis, incommunit est ut sit a pauperitate, quia ad ipsam spectat dando sublevare pauperem: eadem ratione misericordia simpliciter & absolute libera est a miseria, quia ejus est sublevare a miseria, non hoc vel illa. Et quoniam omnia potentialiter a miseria quoadmodum est, propter quod omnes creaturas miseriae alicui subiectum esse aliquo modo oportet; consequens est ut misericordia secundum se existat in seipso superioritatem a selem ac tantum, ut actus purus sit, ut summa natura sit, ut Deus sit: & propterea Deo proprium ponitur misereri, & ejus omnipotentiam, quae super ejus actualitate fundatur, manifestare.*

50. Inferes quarto, misericordiam Dei esse immensam, & ubique diffusam, nullisque locorum spatium, aut temporum intervallis conclusam. Nulla enim est creatura in mundo, a qua aliquem defectum & miseriam Deus non expellat, per aliquam suae bonitatis perfectionem & participationem. Unde misericordiam Dei terra plena esse dicitur a Propheta: *Quia enim* (inquit August. in Pl. 32.) *in terra abundans miseria hominibus, ibi etiam superabundat mi-*

sericordia Dei. At si terra plena est divina misericordia, nunquid ea calum vacabit, ubi nulla est miseria? Absit: ut enim eleganter praefatur idem S. Doctor ibidem: *Omnia indigent Domino, & misera & felicia: sine illa miseria non sublevantur, sine illa felix non regitur*. Sed quod magis mirum est ac stupendum, eadem misericordia in inferiores etiam terrae partes descendit, & ipsum etiam infernum, a quo longe abesse videtur, pervagatur: quia ibi punit circa condignum, ut notat idem August. serm. 6. ad fratres in Eremito, his verbis: *Justi & iniusti, beati & damnati, misericordiam cum justis semper agit omnipotens Deus: Beati enim deus gloriam quam nos merentur habere, quibuscumque bonis commissi, & mali: deus poenam quam merentur habere de malis commissis. Unde ipsi etiam damnati dicere possunt Thren. 5. Misericordia Domini, quia non sumus consumpti.*

In hujus rei typum, & ad declarandam divinam misericordiam magnitudinem, & extensionem, Ezechielis 1. divinae misericordiae thronus dicitur esse positus super firmamentum. Duo enim habet firmamentum, unum quod sit primum subiectum, quo tempus existit, est enim tempus mensura primi & regulatissimi motus, qualis est motus firmamenti, five primi mobilis, ut docent Philosophi. Alterum est quod universa loca complectitur, eaque omnia transcendit. Egrege ergo divina misericordia thronus super firmamentum describitur, quia divina misericordia nullo circumfribitur tempore, fed ab aeterno, & usque in aeternum se extendit fere timentes eum, ut dicit Propheta, & nullo coarctatur loco, fed ubique distenditur, & ad omnes nullo partes se extendit.

51. Addit D. Joannes in Apocalypsi, immensam illum divinam miser cordiae thronum esse Irice circumdatum, & ejus aspectum similem visioni Smaragdi Apocal. 4. tria, inquit, in circuitu sedis, & aspectus ejus similis visioni Smaragdinae. Iris est divina clementia signum, ut dicitur Gen. 9. & sicut in Irice varii colores videntur, itaque pulcherrimi, ita Dei misericordia multiplex ex nobis apparet, juxta illud Prophetae, *misericordia tua nobis Domine*. De quo videtur potest D. Bernardus serm. 2. de septem panibus. Dicitur etiam similis visioni Smaragdinae, quia sicut nullius coloris aspectus jucundior est, quam aspectus Smaragdi, qui viriditate sua oculorum lassitudinem recreat; sic etiam qui exultat, ac demulcet, sicut divinae misericordiae contemplatio. Unde Augustinus loco supra citato, in hujus divini attributi laudes totus effusus, exclamavit: *Quid Christum iocundavit, nisi misericordiam? Quid cum subiecit nostra miseria, nisi sola clementia? O tanta misericordia quae sola commercium nostrae salutis aperuit. Sola enim misericordia ad Deum dirigit hominem: sola ad Deum deducit hominem, sola Deum deducit ad hominem. Hic est sola mediatrice adversus confusam, hic dirigitur caput, hic est sola Deum hominibus, non sublimis. O quam fide sua Dei deservit, ut nostrae esset gloria assumptio! O grandis & infinita misericordia! tu sola potuisti trahere Deum ad calum ad terram, & nos de calum ad regnum erigere. O magnam misericordiam vinculam, quo Deus ligari voluit & potuit; & homo ligatur vincula iniquitatis dirumpit! Accedamus ergo cum fiducia, inquit Apollolus, ad thronum misericordiae ejus. Curramus (addit Bernardus 1. Sermon. de Nativitate Domini, qui in fine operum ipsius reperitur) in eodem unguentorum thronum; curramus ad oleum de olivo speciosa in campis expressum, nulla insectum amara, nulla substantiarum amaritudine; ad oleum quod super ceteros enatat liquores, ad misericordiam quae superat omnipotentiam.*

Inferes ultimo, mysterium Incarnationis fuisse necessarium ad aliquod divinae misericordiae complementum. Duplex enim est misericordiae actus, ut supra annotavimus. Alter repellere miseriam, alter ex aliena tristitia miseria, & alterius compati arruimus. Primus quidem Deo competebat ratione suae bonitatis & omnipotentiae. Secundus vero divinae adversabatur naturae, ut supra ostensum est. Unde ut ex utroque actu, Dei completeretur misericordia, & ut posset compati infirmitatibus nostris, voluit nostram assumere naturam, & ut loquitur Apost. ad Hebraeos 4. *Debit per omnia fratribus assimilari, ut miseretur fieret*. Unde Chryostomus serm. 50. *Christus venit suscipere infirmitates nostras, & suas nobis conferre virtutes: humana quare, proflare divina: accipere injurias, reddere dignitates; quia medicus qui non fert infirmitates, curare nescit. Quare possimus Tertulliani sententiam, pie & ad rem praesentem aptissime immutare. Sicut enim ante Incarnationis mysterium, Deus ex nostro iustus, ex suo misericors dicitur, ut loquitur ille Auctor lib. 2. contra Marcionem. Ita & post ineffabile illud divine misericordiae sacramentum, ex nobis non solum iustus, fed etiam misericors dicitur potest. Ex hoc enim quod humanam naturam suscipit, & ad homines se inclinat, splendidius emittit divina misericordia, & ex utero virginum cum illo egreditur; & ex utero matris mea egressa est. Et idem Beata Virgo, mater vocata est, non Deitatis, fed misericordiae quia ut*

sit Andreas Hierosolymitanus in orat. de Mariae laudibus, *Dei filius susceptus natura clemente, in utero virginali, ceu naturae officium, in qua ad incarnationem mirabiliter seipsum condidit humanitatis studiosus fuit.*

DISPUTATIO VIII.

De Providentia Dei.

Ad questionem 20. primae partis.

DE Providentia divina elegant & erudite differunt SS. Patres. Ambrosius, lib. 1. offic. cap. 13. Nyssenus lib. 8. physiol. Nazianzenus duplici carmine de providentia. Chryostomus homil. 9. ad populum, & in libris de Providentia. Damascenus lib. 1. de fide orthodoxa cap. 27. usque ad 30. Augustinus 5. de civ. c. 9. 10. & 11. Theodoretus in sermonibus de providentia, & Salvianus in octo libris quos de ex eleganti stylo conscripsit. De hoc etiam divino attributo agit S. Thomas cum Magistro in 1. dist. 39. Tertio contra gent. c. 71. & sequentibus. Questione 8. de verit. & hic q. 22. Nos etiam breviter & succincte in hac disputatione de illa differemus, & quae Sancti illi Patres, eleganti ac fucosi stylo tradant, ad ordinem & methodum scholasticam reducemus.

ARTICULUS I.

An in Deo sit necessario potentia Providentia, & ad qua illa se extendat?

Circa divinam providentiam multipliciter erraverunt antiqui Philosophi. Quidam enim existimantes, omnia a casu & fortuna vel ex necessitate, aut casualitate naturae provenire, providentiam omnino negarunt. Alii vero illam mutilam & mancam fecerunt, concedentes Deo providentiam de rebus quantum ad earum species, non autem quantum ad individua quae corruptibilia sunt. In quorum persona dicitur Job 22. *Nubes latibulum ejus; & circa tardiores calti perambulat, neque nostra considerat*. In hoc errore fuisse Aristotelem, censent aliqui quos refert & sequitur Vasquez hic dist. 64. & 87. Sed oppositum sentit D. Thomas, tum supra q. 14. art. 11. ubi ait Philosophum non negasse Deo scientiam contingentium. Tum etiam 3. contra Gentes cap. 75. ubi postquam variis rationibus ostendit quod providentia divina sit singularium contingentium, in fine capituli ait: *Per hoc autem excluditur opinio quorundam, qui dixerunt quod divina providentia non se extendit usque ad hoc singularia: quoniam quidem opinionem quam Aristoteles imponunt, licet ex verbis ejus haberi non possunt.*

Tertium errorem refert idem S. Doctor hic art. 2. ex Rabbino Moysse, qui negabat Deo providentiam horum inferiorum, solis exceptis hominibus, propter similitudinem divinam quam participant.

Quartus denique error fuit Ciceronis, qui ut refert Augustinus, ubi supra, negavit Deo providentiam eorum quae pendet a libero arbitrio, quia putabat eam pugnae cum libertate. Eundem errorem attribuit D. Thomas 3. contra Gentes cap. 89. Origeni, & quibusdam antiquis Philosophis: *Qui non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis causare possit, absque praedictio libertatis, dixerunt quod providentia non est de his quae subsumt libero arbitrio, scilicet de electionibus, sed quod illa solum referat ad exteriores eventus.*

Ut ergo hi errores effaciter confutentur, breviter demonstrandum est. Primo in Deo esse providentiam. Secundo illam esse perfectam, & se extendere non solum ad species rerum, fed etiam ad individua, quamvis corruptibilia; & numerum imperfectorum etiam animalium, ad aeterno esse a Deo praordinatum, & praedestinatum. Tertio non solum res naturales & necessarias, sed etiam contingentes & liberas, divinae subesse providentiae, eamque illarum libertatem & contingentiam non destrueret, sed auctore.

S. I.

Ostenditur perfectam esse in Deo verum creaturarum providentiam.

DE Ico primo, stando tam principii fidei quam luminis naturalis, negari non posse, esse in Deo providentiam.

Probat primo conclusio ex variis Scripturae testimoniis. Dicitur enim Sapientia 7. *Arripit a sine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*. Et cap. 14. *Tua auctoritas Pater, providentia gubernat*. Matth. 6. *Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque cogitant in horrea; & Pater vester caelestis pascit illa*. In Psal-

mis etiam saepe fit mentio providentiae & curae quam Deus habet creaturarum corruptibilium: Psalm. 108. 106. 134. & aliis. Videatur Augustinus tam loco citato, quam lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 21.

Probat secundo conclusio ex ipso nomine Dei, quod 3 ut docet D. Thomas supra quae 13. artic. 8. & 1. contra Gentes cap. 46. ab universali rerum omnium providentia fuit impositum; nam ut dicit Damascenus lib. 11. de fide, cap. 11. hoc nomen Deos, quod secundum Graecos Deum significat, dicitur *ἀπὸ θεοῦ*, quod significat confidere, seu providere. Hinc aliqui ex antiquis Deum *πρόνοος*, id est providentiam, appellabant, & Dionysius 10. de divinis nominibus ait Deitatem esse quae omnia videt providentia & bonitate perfecta.

Tertio demonstrari potest conclusio omnibus argumentis, quibus in Tractatu de attributis dist. 1. art. 2. Dei existentiam ostendimus, ex illis enim etiam concluditur Dei providentia; ut recte ait Nemelus lib. de facultate animae cap. 42. Unde merito Lactantius de ira Dei, cap. 9. deridet Epicurum, quod Deum esse dixerit, & tamen providentiam omnem negaverit: *Quo enim, inquit, quid repugnantiam dici possit non video. Etenim si est Deus, utique providentia est in Deo, nec aliter potest Divinitas tribui, nisi & praeterita teneat, & praesentia sciat, & futura prospiciat. Cum igitur Deum esse professus est, & providentiam summi esse concessit, alteram enim sine altero, nec esse profus nec intelligi potest. Quare non desunt alii qui merito credant, Epicurum verbis tantum & declinandae solum invidiae causa, Deos admisisse quos prius negaverat; si enim rogaretur unde novit Deum esse, quid aliud responderet possit, nisi ex ejus effectibus, Deum enim nemo vidit unquam. Ad istum effectibus noscat etiam Dei providentiam necesse est. Vel igitur nullus est Deus, vel est alia quae providentia, quae mundum istum moderetur & regat.*

Quarto potest divina providentia probari ex ordine partium universi, & stabilitate ejusdem ordinis. Quod enim est a casu, est inordinatum, instabile, & inconstans. Per mundi partes ordinatissime sunt, & hic ordo semper perseverat. Ergo mundus non a casu & sortitu, fed a sapientissimo aliquo gubernatore regitur: Quomodo (inquit Damascenus 1. de fide cap. 3.) *adversante natura, igitur dico & aqua, aeris & terra, in unum mundi complementum concurrissent ad invicem, & sine dissolutione perdurarent, nisi quaedam omnipotens virtus, & ea conjunxisset, & semper conservaret indissolubili. Eodem discernit utitur Athanasius libro contra Gentes, ubi fuisse demonstrat, quod non posset ordo universi in tanta partium diversitate; immo pugna continua, permanere, nisi aliqua supra intelligentia, summo consilio & sapientia, illi perpetuati consuleret. Quod explicat exemplo civitatis, vel exercitus, in quibus non posset diu pax & tranquillitas conservari, nisi esset aliquis Princeps, vel Magistratus, qui omnes in officio contineret, & tali paci & tranquillitati prospiceret. Unde olim Aristoteles, vel quibusvis est Auctor libere mundo, dixit, quarens quid sit Deus, ac definiens: *Hic in mundo illum esse, quod in navi gubernator, quod in curia virgatus, in choro praetor, dux in urbe, imperator in exercitu*. Et Boetius lib. 4. de consolat. sic Deum alloquitur:*

O qui perpetua mundum ratione gubernas:
Terrarum calique factor, qui tempus ab aeo
Ire jubes, stabiliisque manens, das cunctis moveri.
Quinto, si Deus non haberet providentiam rerum, vel 6 hoc esset, quia eas non cognosceret, vel quia eis providere non posset, vel quia nollet? Primum derogat ejus infinite sapientiae, secundum ejus omnipotentiae, tertium ejus bonitati: Ergo est in Deo providentia. Unde Isai. 40. *Appendit vrbis digitis molem terrae, quod Sancti Patres explicant de tribus illis attributis, potentia scilicet, sapientia, & bonitate, quae perfectam providentiam perficiunt, & quae sunt veluti tres digiti manus Dei, quibus omnia ad extra operatur. Eandem providentiam olim Aegyptii per sceptrum ejus fastigio fulgentissimum oculis supereminerebat, representarunt: quia omnia quae Deus infinita sua virtute condidit, fulgentissimo sae sapientiae & providentiae oculo iustrat, futurisque prospicit, praesentia intuetur, & praeterita tenet.*

Sexto funditus everterit religio, si nulla admittatur in Deo providentia, ut enim ait Lactantius de ira Dei, cap. 8. *Si Deus nihil unquam boni tribuit, si colentium obsequio nullam gratiam referat; quid tam vanum, tam insultum, quam templa aedificare, sacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuire ut nihil assequamur? Et Cicero 1. de natura Deorum: *Si Dii neque possunt nos juvare, nec valent, nec curant omnino, quid illos Dii immortalibus cultus, honores, preces exhibemus?**

Septimo dari providentiam evincit naturalis omnium in 8 climatio. In repentinis enim perturbacionibus (ut recte Nemelus de facultate animae, cap. 44.) *sine electione & deliberatione, Dei nomen invocamus, velut natura nos sine doctrina ad Dei opem perducunt. Vel ut egregie Tertullianus Apol. cap. 17. Anima licet carcere corporis pressa, licet institutissimi*

his pravis conscriptis, licet invidiosus ac concupiscentis ex-
gona: licet falsi Dei cancellata, cum tamen respicit, ut
ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, & sanita-
tem suam patitur, Deum nominat, & quod Deus dederit,
omnino vix est, iudicium quoque consecratur illum, &c. Ergo
ex innato quodam nature impetu, Dei providentiam
profiteretur: Quidam autem naturaliter quancumque rem
exsequitur (inquit Nemesius loco citato) in eo tantum est
ad demonstrandum, ut contra dici nihil possit: Ergo nec contra
Dei providentiam.

2 Demum studeri potest conclusio triplici ratione D. Tho-
mae. Prima quam habet hic art. 1. sic potest proponi. In
Deo reperitur ratio ordinis rerum in finem: Ergo & providen-
tia. Patet Consequentia ex definitione Boetii Lib. 4. de
consolat. profa 6. communiter recepta inter Theologos,
quod scilicet providentia sit ratio ordinis rerum in finem,
in mente provisoris existens, vel ut loquitur Boetius: *Divi-
na ratio in summo omnium Principe constituta, qua cuncta
disponit: Antecedens vero probatur: Quidquid perfectio-
nis & bonitatis est in creaturis, est in Deo, & a Deo, tam-
quam a causa prima: At in creaturis non tantum est perfe-
ctio & bonitas substantiae rei, sed etiam ratio ordinis in suos
fines, quod bonum quoddam est: Ergo etiam haec est a Deo
tamquam a causa ordinante & causante.*

10 Secunda habetur infra q. 103. art. 1. ubi S. Doctor sic di-
scussit. Convenit summae Dei bonitati quod res productas
ad perfectum perducatur: ultima autem perfectio uniuscu-
jusque est in consecratione finis. Ergo ad divinam bonita-
tem pertinet, quod sicut produxit res in esse, ita etiam
eas ad finem perducatur, quod est eas gubernare.

11 Tertia qua sumitur ex libro tertio contra Gentes, cap.
75. sic a D. Thoma proponitur: *Omnis causa secunda in hoc
quod causa existens, divinam similitudinem consequuntur:
invenitur autem hoc communiter in causis productivis ali-
quid, quod curam habent eorum qua producant, sicut anima-
lia naturaliter naturam suam: Deus igitur curam ha-
bet eorum quorum causa existit. Eandem rationem eleganter
prosequitur Theodoretus serm. 1. de Providentia, his
verbis: Cum omnis in nos rerum bonorum amor, ex illius
bono amore descendit, ipse enim est fons & origo cunctarum.
Et quia in ipso, non scripserunt, vivimus, movemur & sum-
us: ab ipso atque affectum omnem quo pignora amamus,
accipimus. Totus autem mundus, & totum humanum genus,
pignus est Creatoris sui: & ideo ex hoc quoque affectu quo
amore nos fecit pignora nostra, intelligere nos volumus, quan-
tum ipse amaret pignora sua. Ita Ambrosius lib. 1. de offi-
ciis, cap. 13. Quis operatur, inquit, negligat operis sui cu-
ram? Quis deservat, quod deservat quod ipse condendum para-
vit? si injuria est regere, nonne major injuria est fecisse?
Cum aliquid non fecisset, nulla iniustitia sit, non curare quod
fecerit, summa inclementia.*

§. II.

Demonstratur providentiam Dei esse perfectissimam, illamque
ad singularia, etiam corruptibilia, se extendere, & omnium
etiam animalium numerum praordinare ac praefinire.

Deo secundo: divina providentia non solum se exten-
dit ad species rerum creaturarum, sed etiam ad indi-
vidua quae corruptioni subdunt.

12 Probatur: nam ut alie pro more philosophatur Angeli-
cus Doctor hic art. 2. Cum agens agat propter finem, tan-
tum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum
se extendit causalitas primi agentis: causalitas autem
Dei, qui est primum agens, se extendit usque ad omnia
entia, non solum quantum ad principia speciei, sed etiam
quantum ad individualia principia, non solum incorru-
pibilem, sed etiam corruptibilem. Ergo ad illa etiam
se extendit divina providentia.

13 Secundo. Haec est differentia inter cognitionem specu-
lativam & practicam, quod cognitio speculativa, & ea quae
ad ipsam pertinent, perficiuntur in universali: ea vero quae
pertinent ad cognitionem practicam, perficiuntur in parti-
culari: nam nisi speculativa esset veritas, quae primo & per
se in immaterialibus & universalibus constituit, finis vero
practicae est operatio, quae est circa singularia. Unde medi-
cus non curat hominem in universali, sed hunc homi-
nem, & ad hoc est tota scientia medicinae ordinata: con-
stat autem quod providentia ad practicum cognitionem
pertinet, cum sit ordinativa rerum in finem: est igitur
imperfecta Dei providentia, si in universalibus tantum
constaret, & usque ad singularia non pertingeret.

14 Tertio. Cum providentia sit ordinativa rerum in finem,
ad eam pertinet respicere non solum fines, sed etiam ea
quae sunt ad finem: Sed talis est ordo in comparatione rerum,
ut ad accidentia sint praevalentibus quibus perfi-
ciuntur, materia propter formam, & singularia propter
universalia, seu individualia propter speciem conservationem.
Ergo divina providentia subjacent, non solum species rerum
creatarum, sed etiam singularia, nedum incorrupti-
bilia & necessaria, sed etiam corruptibilia & contingentia.

Denique, ut ibidem discussit Angelicus Doctor, stulta 15
est providentia alicujus, qui non curat ea sine quibus
ea quae curat non possunt esse: constat autem quod si
omnia particularia desiderent, quod universalia eorum re-
manere non possent: si igitur Deus universalia tantum
curat, singularia vero omnino derelinquit, stulta & im-
perfecta erit ejus providentia.

Dico tertio: Deum sua infinita providentia, ab aeterno 16
praordinasse & praefinivisse, non solum species, sed
etiam numerum viliissimorum animalium, puta calicum,
muscarum, & similia, quae ex putri materia generan-
tur. Est contra Bellarminum lib. 4. de gratia & lib. arbitrii.
cap. 15. ubi ait Deum non determinasse numerum indivi-
duorum corruptibilium, & cultum ac muscarum. Et
contra Marianam lib. 2. de morte & immortalitate, cap.
13. ubi haec scribit: *Aliones bonus Deus sua providentia sua
completitur, ut ad eas invitet & impellit, offeraturque opem
suam ad peragendum quod est hominum, non tamen ut segilla-
tim definit ut singula suo ordine, loco, & tempore fieri. Ple-
rumque nostro arbitrio, sic arbitror judicandum de minutis
aliis, nunc rebis, nunc actionibus, Respondeo Thomas Aquinas quod-
dam in hoc Deum in sua providentia calicum & muscarum
numeros non praefinisse ait. Quibus verbis manifeste Dei
providentiam circa singularia, praesertim corruptibilia, negat,
& hunc errorem D. Thome imponit. De quo infra.*

Nostri tamen conclusio est omnino certa, nec videtur 17
posse negari sine praedicto fidei: omnia enim quae Deus
in tempore producit, ab aeterno sua infinita providentia
praordinavit & praefinivit: nam operatur omnia secun-
dum consilium voluntatis suae, ut dicit Apostolus: Atqui
Deus omnia animalia, quantumcumque vilia & imperfec-
ta, producit & causat in tempore, non solum quantum
ad speciem, sed etiam quantum ad numerum: est enim
creator omnium visibilium & invisibilium, ut contra Mani-
cheos in primo Symboli articulo profertur Ecclesia: Ergo
illorum speciem & numerum, sua infinita providentia
ab aeterno praordinavit & praefinivit.

Hanc rationem tangit S. Thomas 3. contra Gentes cap. 18
94. his verbis: *Cum Deus sit omnium existentium causa, res
omnibus conferens esse oportet, quod sua providentia ordo
res omnino completatur: & quod Deus sua sapientia prae-
dicatione sempiterna, omnia ordinet, quantumcumque mi-
nima videntur. Unde Christus Matth. 6. & 10. & Luca 11.
ita commendat nobis Dei providentiam, ut doceat, nec
volatilia cali, nec hortorum lilia, nec fetum agri, nec
capillos capitis, exemptos esse a Dei cura & providentia:
adeo ut nec unum eorum cadat aut pereat sine voluntate
Patris. Hinc Hieronymus in vita Pauli Eremitae, Antonium
sic orantem inducit: Deus sine cujus manu, nec folium
arboris desinit, nec unum passer in terram cadit, an illis in-
struitur scis. Et Augustinus lib. 10. de Civitate, cap. 14. refert
sententiam Plotini Platonici, qui providentiam Dei: *Utique
ad haec terrena & ima pervenire, sterculorum, atque solumum
pulverulorum, comprobatur: quia omnia quasi abjecta & vili-
ssime perentia, decessissimos formam suam numerum ha-
bere non posse confirmat, nisi ille formator, nihil forma intel-
ligibilis, & incommutabilis simul habens etiam minimis mi-
rum in modum divinam sapientiam & providentiam relu-
cere. Deus, inquit, ita artifex est magnus in magnis, ut
minor non sit in parvis, quae parva, non grandaeva, quae
nulla est, sed artificis potentia metienda sunt: sicut in specie vi-
sibilis hominis, si unum radatur supercilium, quam propo-
sum nihil corpori, & quam multum detrahatur pulveris
diti, quoniam non male constat, sed parvitate et dimensione
membrorum. Addit haec non minus conferre ad perfectio-
nem universi, quam maxima, nobisque esse utilissima.
Unde Manicheos divinorum operum vituperatores, initio
ejusdem capitis, sic retundit: Nec attendunt, inquit,
quomodo in suis locis naturae vigeant (haec minima) pulcro-
que ordine disponantur, quantumque universitati rerum suis
portionibus, decoris, inquam in communem Republicam
conferant, vel nobis ipsis, si eis congruerent atque scilicet ut
amur, commoditate astringant: ita ut venena ipsa quae per
inconvenientiam perniciosa sunt, convenienter adhibita, in sa-
lubria medicamenta vertantur. Demum Bern. in Tract. de
lib. arb. loquens de prov. Dei, ait quod attingit a fine usque
ad finem, hoc est a summo calo, usque ad inferiores partes ter-
rae, & a maximo Angelo usque ad viliissimum vermiculum.**

Ratio etiam id suadet: Cum enim divina providentia 19
duo includat, & esse causam rerum, & eas ordinare in
finem, sed utraque ratio infinita est: Ergo sicut in
quantum est causa, non est limitata ad aliquod genus
entis, sed est causativa entis in quantum ens: Ergo quid-
quid est ens quocumque modo, sub illa continetur sub
utraque ratione, & quatenus causativa est, & quatenus
gubernativa. Ita paucis verbis, sed efficacissimis, D.
Thomas 3. contra Gentes cap. 92. probat nihil accidere
posse homini, praeter divinam providentiam: *Quis, inquit,
est gubernativa, sicut substantia entis in quantum ens, unde
operetur quod omnia sub se continent.*

20 Ex his confutatus manet error aliquorum, qui ut re-
fert D. Augustinus lib. 5. de Genesi ad litt. cap. 20. dicebant
supremam quidem ac caelestem mundi partem divina re-
gi providentia, non tamen inferiorem ac sublunarem, a
quibus ibidem egregie refellit, his verbis: *Nec omnino au-
diendi sunt qui praetulerunt sublimes quidem mundi partes,
id est, a consilio compulsioreis partibus, & supra, divina
providentia gubernari: hanc autem imam partem, terrenam
& humidam, nevisque hujus vicinioris, qui terrarum &
aerum exhalationibus humescit, in qua venti nubesque
conspurgant, casibus potius & fortuitis motibus agitari. Con-
tra hoc enim loquitur Psalmus, qui cum explicasset laudem
Caesarii, se etiam ad ista inferiora convertit, dicens: Laudate
Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi, ignis, gran-
do, nix, glacies, spiritus remissatis quae faciunt verbum ejus.
Nihil enim tam videtur casibus volvi, quam omnes isti pro-
cellae, atque turbulenciae qualitates, quibus casus hujus inferi-
orioris (quod non immerito etiam terra nomine deputatum est)
facies variatur & vertitur: Sed cum addidit, quae faciunt
verbum ejus, satis ostendit, earum quoque rerum ordi-
nem divinae subditi imperio, latere non potius, quam uni-
versitatis deesse naturae. Quod autem ore suo Salvator dicit,
quomodo passerem non cadere in terram sine Dei voluntate, &
quod foveam agri post passulum mirandum in cibatum, ipse
tamen vespas, nonne confirmat non solum totam istam mu-
di partem, rebus materialibus & corruptibilibus deputatam,
verum viliissimas ejus abjectissimasque particulas, divina pro-
videntia regi.*

§. III.

Demonstratur divinam Providentiam, ad res humanas, li-
beras, & contingentes se extendere, nec tamen earum li-
bertatem aut contingentiam tollere.

Dico quarto: Deus non solum habet providentiam rerum
naturalium: sed etiam humanarum & contin-
gentium: eamque non delstruat, sed potius afluere illarum
contingentiam & libertatem.

21 Probatur prima pars contra Ciceronem, qui ut inquit
S. Thom. hic art. 2. ad 4. Res humanas de quibus consistunt
divina providentia subtrahit. In primis enim quanto aliqua
sunt in universo nobilitata, tanto plus participant ordinis
in quo bonum universi consistit. Si igitur res naturales,
& quod substantiam, & quod operationem, cadunt sub
ordine divinae Providentiae, multo magis homo cum ope-
rationibus suis.

Deinde, Quae sunt propinquiora fini, magis sub ordi-
ne continentur qui ad finem, quam remotiora, quia
illis mediis alia ordinantur ad finem: Sed homines, eo-
rumque operationes, propinquius ordinantur ad Deum
sicut ad finem, quam actiones aliarum rerum natura-
rum: Ergo magis subeunt ordinem divinae providentiae,
quam res naturales.

Præterea, Gubernatio divinae providentiae ex amore di-
vino provenit, quod Deus tamquam prima causa res a se fa-
ctas, & a se dependentes amat. Quanto ergo Deus aliqua
majori amore prosequitur, tanto magis sub ejus providentia
cadunt: certum est autem quod magis homines amat,
quam res naturales, ut patet ex effectu, quia potiora eis
bona contulit. Igitur speciale habet illis curam & pro-
videntiam. Unde Hieronymus in cap. 1. Abac. Non sumus
tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima
derobamus, in nos ipsos injuriosissimi, eandem rationabilium
quam irrationabilium providentiam esse dicentes.

Denique, Deus curam & providentiam habet eorum
quorum est causa, ut constat ex supra dictis: Atqui Deus
est causa non solum rerum naturalium, sed etiam libera-
rum & contingentium: Ergo eorum curam & providentiam
habet.

22 Quod autem illa non destruat, sed potius afluat earum
libertatem & contingentiam, multipliciter demonstrari po-
test. In primis enim, ut arguit D. Thomas hic art. 4. in
argumento sed contra: Corruptura naturam rerum non
est divina providentia, ut inquit Dionysius c. 4. de divi-
nomin. Hoc autem habet quarundam rerum natura, ut li-
bere & contingenter operentur: Ergo divina providentia
rerum libertatem & contingentiam non tollit, sed ut ait
August. 7. de Civit. cap. 30. Sic administrat omnia quae crea-
vit, ut etiam ipsa propriis exercere & agere motus sinat.

Secundo, ut dicitur idem Doctor Angelicus 3. contra
Gentes c. 72. Operatio providentia qua Deus operatur in
rebus, non excludit causas secundas, sed per eas impletur,
in quantum agunt virtute Dei: Ex causis autem proximis
aliqui effectus dicuntur necessarii, vel contingentes, non
autem ex remotis causis: nam fructificatio plantae est effe-
ctus contingens, propter causam proximam quae est vis
germinativa, quae potest impediri & deficere, quamvis
causa remota, scilicet Sol, sit causa ex necessitate agens:
Cum igitur inter causas proximas multae sint quae deficere
possunt, non omnes effectus qui providentia subduntur,
erunt necessarii, sed plurimi contingentes.

Tertio, Ad divinam providentiam pertinet, ut rebus 24
naturae secundum modum earum (inquit idem S. Doctor ca-
pitate sequenti, ratione secunda) Modus autem agendi cuius-
libet rei, consequitur formam ejus quae est principium actio-
nis: forma vero per quam agit voluntarie agens, non est
determinata: agit enim voluntas per formam apprehen-
sam ab intellectu (nam bonum apprehensum movet volun-
tatem ad ejus obiectum) intellectus autem non habet
nam formam effectus determinatam, sed de ratione ejus
est ut multitudinem formarum comprehendat, & propter
hoc voluntas multiformes effectus producere potest: Non
igitur ad rationem providentiae pertinet, quod excludat
libertatem voluntatis.

Denique, providentia divina, ut ibidem inquit S. Thoma-
s, est multiplicativa bonorum in rebus gubernatis: Il-
lud ergo per quod multa bona subtraheretur a rebus, non
pertinet ad providentiam: si autem libertas voluntatis tol-
leretur, multa bona subtraheretur, tolleretur enim laus
virtutis humanae, quae nulla est, si homo libere non agat:
tolleretur etiam iustitia praemiantis & punientis, si non
libere homo ageret bonum vel malum: cessaret etiam cir-
cumspicere in consiliis quae de his quae ex necessitate agun-
tur frustra tentarentur: Effet igitur contra providentiam ra-
tionem, si subtraheretur voluntatis libertas. Hinc est quod
Sapientiae 8. divina Sapientia attingere dicitur a fine us-
que ad finem forsetur (quia infallibiliter propositum finem
consequitur) & disponere omnia suaviter: quia nec rerum
contingentiam, nec humanae voluntatis liberam determi-
nationem impedit, sed potius efficit: movet enim &
applicat res omnes creatas ad operandum, conformiter ad
eorum naturam & conditionem. Siquidem determinat res
naturales ad unum per modum naturae, & sine indiffe-
rentia & potentia ad oppositum, ut exigit istarum natu-
rae & inclinatio. Liberas vero determinat ad unum per
modum liberi, ut expedit illarum conditio: id est sub
indifferentia obiectiva iudicii, quae est proxima radix li-
bertatis, & retinendo semper potentiam ad oppositum. Et
in hoc sensu verificatur illud Eccl. 15. Deus ab initio con-
stituit hominem in manu consilii sui: quatenus scilicet, et
non praestigium virtus operativa, determinativa ad unum, si-
cut rebus naturalibus, ut explicat D. Thomas hic art. 2.
ad 4. Ex hoc etiam intelliges illud Sapient. 12. Tu autem
dominatur virtutis cum tranquillitate (sive ut habet versio
Graeca, & Septuaginta) iudicis, & cum magna reverentia
disponis nos. Divina enim providentia de nobis cum magna re-
verentia, tranquillitate, & suavitate disponit, quatenus
nullam nobis inferat necessitatem, vel coactionem, sed nos
movet & applicat ad agendum conformiter ad nostram na-
turam & conditionem, servando omnia jura libertatis crea-
tae: modo explicato, & magis exponendo disput. sequenti,
ubi de concordia create libertatis cum decreto pro-
determinante fuisse agemus.

§. IV.

Impiorum fallacia & cavillationes contra divinam
Providentiam evortuntur.

Obijcies primo: In Deo non est sollicitudo. Ergo nec 26
providentia. Patet Consequentia, quia providentia
necessario exigit sollicitudinem de rebus provisis. Ante-
cedens autem probatur. Sollicitudo est causa laboris &
anxietatis: At Deus, cum sit summe beatus, horum non
est capax: Ergo nec sollicitudinis.

Respondet ex D. Thom. hic art. 1. ad 1. in Deo reperiri
providentiam, sicut & prudentiam, & scientiam, quan-
tum ad id quod perfectio est & actualitatis est, & secundum
quod intelligit, diligit, & gubernat, scilicet imperfectio-
nis inquisitionis, consultationis, sollicitudinis, &c. Quae
reperitur in nobis ex imperfectione nostri intellectus.
In cuius rei typum vidit Jacob scalam, ejus culmen
caelum pertingebat, ipsamque Deum scalam innixum: non
quod ex mundi regimine, qui per hanc scalam significaba-
tur, quasi fatigatus super eam requiesceret, & vires im-
minutas resciceret: sed quod absque illa turbatione & sol-
licitudine, totus semper rerum omnium gubernationi incumbat,
totisque in hominum salute invigilet. *Amicus scilicet
apparet (inquit Augustinus) ut scalam tenent & regat. In-
venitur scalam, non ut quiescat, sed ut operi suo, mundique
regimini totus incumbere videatur.*

Obijcies secundo: Ad providentiam perfectissimam, qualis
est divina, pertinet fovere & profectui bonum, & fugere
malum: At Deus, cum possit non fugat malum a crea-
turis, sed potius illud intendit, vel saltem permittit: Ergo
non habet de illo providentiam.

Respondet cum eodem D. Thoma hic art. 2. ad 2. & 3.
contra Gentes c. 71. aliter judicandum esse de provide pro-
particulari, qui habet curam vel providentiam alicujus rei parti-
cularis, & de eo qui habet providentiam universalem.
Prior enim fugat mala & defectus rerum de quibus provi-
det, quantum potest: quia sic exigit bonitas & perfectio rei.
Secundus vero permittit mala & defectus in aliquibus parti-
culari.

ticularibus, propter bonum totius, ad cuius conservatio- nem principaliter attendit. Ut enim egregie dicitur idem S. Doctor loco citato contra Gentos: *Multa bona sunt in rebus, quae nisi mala essent, locum non haberent. Sicut non esset patientia iustorum, si non esset malignitas persecutorum; nec esset locus iustitiae vindictae, si delicta non essent. In rebus etiam naturalibus; non esset unius generatio, nisi esset alterius corruptio. Si ergo malum totaliter ab universo rerum per divinam providentiam excluderetur, & operaretur etiam bonorum multitudine diminui. Ad id inquit: Quod si malum a quibusdam partibus universi subtraheretur, multum deperiret perfectio universi, cuius pulchritudo ex or- dinata bonorum & malorum adnatione consistit, dum mala ex bonis deficientibus proveniunt, & tamen ex eis quadam dona consequuntur ex providentia gubernantis: sicut & silentii interpositio, facit cavillatorem esse suavem. Unde Isaia 40. iuxta editionem Septuaginta Interpretum dicitur, Deus profertur in universis, id est cum harmonia & con- gressu providentia suavitissimo, ut explicat August. Epist. 18. subdens. Si homo facienda carminis artifex, novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod cantur descriptis non succedentibus sonis, pulcherrime curras ac transeat: quante magis Deus, cuius sapientia per quam fecit omnia, longe omnibus artibus praesertim est, nulla in naturis na- scentibus & occurrentibus temporum spacia, quae tamquam syllaba ac verba, ad particulas huius saeculi pertinent, in hoc laborantium rerum tamquam mirabili cantico, vel brevium, vel prolixius, quam modulari praecognita & praesentia depo- scit, praesertim permitit. Quibus verbis eleganter decla- rat, defectus tam naturales quam morales, quas divina providentia permittit in rebus creatis contingere, ad per- fectionem, decorem, & pulchritudinem universi condu- cere, & ex permissioe bonorum & malorum, mirabilem resurgere divina providentia harmoniam & concentum. Quod etiam lepide explicat lib. 11. de Civitate, cap. 18. his verbis: Neque enim Deus ullum non dico An- gelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse praesisset, nisi pariter crearet, quibus eos bonorum usibus commoderet, atque ita ordinem saculorum tamquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestate. Antitheta enim quae appellatur, in oratione elevatioris sunt decessissima, quae Latinae appellatur opposita, vel quod expressius dicitur contrapositione. . . . Sicut ergo ista contraria contrariis opposita servant pulchritudinem reddunt, ita quibus quaedam non videretur, sed rerum elegantiam, contrariarum oppositioe, saculi pulchritudinem componitur. Appertissime hoc per- seculum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum ma- lum est, & contra virtutem vitia: sic contra pium peccator, Et sic inveniunt in omnia opera Altissimi bona, & bina- tione & confociatione, mirum in modum elucet di- vina sapientia & providentia, quae res plane diffonas & oppositas ita coniungit & combinat, ut non contra- riat & diffonae, sed consonae & conaturalis videantur, ideoque unum fine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtum componitur ex quatuor elementis, in- ter quae ignis pugnat contra aquam, aer contra terram; Sic aqua, id est humile pingue, alit ignem sibi con- trarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic mate- ria, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physica, & coniungit rei naturalis principia. Sic pictura venustus ex umbra & lucis, diversarumque co- lorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Musices harmonia ex difsonarum vocum consonantia dulcius concinit. Sic demum in medicina praesantissimi- ma pharmaca, ex rebus venenatis, inter se congrua commixtione temperantur, conciliantur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boetius 4. de consolatio- nis libro 6. elegantissimis verbis docet, quod pul- cherrimum inter totius naturae vultus, ex adversantium con- cordi discordia, dissimiliumque uniformi difformitate, & quod plura quae sunt inter se contraria & pugnancia, vires suas vicissim frangendo & sese aliquatenus corrup- tendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam fa- luti & ornatu.*

88 Obijcies tertio: Si totum quod in hoc mundo est, cura

& providentia, ac sapientia Dei regitur: unde proveniunt tot monstrorum horrendi & praeter naturam partus, & tot creaturae homini molestae & penitiosae, ut culices, pul- ces, muscae, serpentes, venena, & similia? Lucretius.

Cur genus horridum profert natura ferarum? Et culices & muscae? Quia inquit Ambrosius l. 3. Hexam. cap. 9. cum utilibus animi luctibus & penitiosae generatur; cum critico conium? Quid inter alimoniae vitia nocuum reperitur, & nisi pravum fuerit, consuevit salutare: inter alia quoque nutrimenta vitia, helleborum deprehenditur; acinia quoque salutare fre- quenter & decipiens colligitur? &c.

Respondeo haec omnia magis divinam providentiam commendare, quam impugnare, nam, ut supra cum D. Thoma dicebamus, quamvis provisor particularis debeat impedire mala & defectus in rebus, provisor tamen univerfalis debet illa permittere in aliquibus particularibus, ne impediatur bonum universale, cuius conservatioem principaliter intendit. Unde si aliqua causa contingentes & defectibiles, per accidens, & ex debilitate virtutis activa, vel ex indiffinitione materiae, interdum fit disposita ad effectus monstruosos, & praeter naturam producendos, non debet illa impedire.

Ad do quod, monstra suo modo conducent ad decorem & pulchritudinem universi, & deserviant ad manifestandam perfectionem & integritatem aliarum rerum, quae magis elucet ex ipsorum deformitate: opposita enim iuxta sepo- sita magis elucescunt. Idem dicendum est de muscis, culicibus, serpentibus, & aliis animalibus imperfectis: illa enim participant aliquem gradum bonitatis & perfectionis, qui si deesset universo, non esset omnibus modis perfectum. Nam, ut inquit Ihsidorus lib. 1. de summo bono cap. 11. Si radas supercilium hominis; parvam rem amem, sed totius corporis ingens faciliorem. Ita & in universitate creaturae est, si extremum vermiculum natura malum dixerit, universa creatura injuriam facit.

Idem docet D. Ambr. loco citato, his verbis: Singula eorum quae generantur ex terris, speciem quamdam rationem habent, quae pro virili portione complectitur universae pulchritudinem creaturae, alia parva, alia parva, alia autem insensitiora usque, nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis utile est: immo insensibili frequentur aliis est usum utile; quod esam non adjuvat, medicum suggerit, & saepe eadem quae tibi noxia sunt, vitibus aut feris inmodum miserrantia habulum. Denique sturni restantur totum, nec fraudi esse illi, quoniam qualitate sui corporis, venenum sacri lethalis evadunt. . . . Hellebo- rum autem periti loquuntur etiam esse & alimenta cornu- cum, eo quod naturam quodam temperamento sui corporis, vim pabuli nocentis evitent.

§. V.

Alia obijctio solvitur, & varia assignantur rationes, cur bonis & sanctis viris mala & infortunia nonnunquam accidant.

Obijcies quarto: Si mundus divina providentia regitur, cur bonis & sanctis viris, qui sunt Dei amici, & ipsi carissimi, tot mala & infortunia saepe accidunt? Cur paupertate, miseria, & erumnis opprimuntur, dum mali & perversi ducunt in bonis dies suos, & honoribus, voluptatibus, ac divitiis affluunt? Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui peccantur; & inique agunt? Item. 12. Cur rarer deorante impio iustiores se? Abacuc 1.

Eadem cogitatio & querimonia olim in mente Ovidii venerat, dum mortem Tibulli deiebat, & dicebat.

Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite falso, Sollicitor nullus esse peccare Deo.

Respondeo etiam in tribulationibus iustorum mirum in modum divinam relucere providentiam, ut passim docent SS. Patres, varisque & egregias rationes assignant. In primis enim August. ait, quod tribulatio compellit nolentem, erudit ignorantem, custodit virtutem, proregit infirmitatem, excitat torpentem, humiliter superbientem, purgat penitentem, coronat innocentem. Subdit Greg. Praefat. in Job cap. 2. Sicut urgentia, nisi commo- dia redderet laetus nescitur, & sicut aversa fragrantiam suam, non nisi cum incenduntur expandunt; ita sancti viri omnia quae de vitioribus velent, in tribulationibus inno- centius. Addit, quod electi sunt ad se persequitur; Do- minus huius mundi ter asperum facit, ne dum quisque via praesentis requie quae via amentatae pacis, magis enim dia pergere, quam citius pervenire delictis; ne dum oblecta- tur in via, obfuscatur quod desiderabat in patria. Quod brevis August. his verbis exprexit: Ideo Deus feliciteri- bus terrenis amaritudinem miscet, ac illa quarantur felicitas, cuius dulcedo non est fallax.

Aliam in Moralibus insinuat Gregorius rationem, ait enim, Elektorum desideria dum premoventur adversitate, proficiunt: sicut ignis flammam praemittit ut crescat, & unde quae extinguuntur, inde

inde magis laboratur. Unde Hier. l. 4. de Tein. Sicut enim crescentibus divitiis fluitibus arca sublimis ferebatur, & tandem procellarum viis, requiescit super montes Armeniae: non dissimili modo Ecclesia, dum exereat flores, dum opprimitur crescit, dum contentum proficit, dum cadit vincit: palmaeque instar altius inclinat resurgit, iuxta illud Alciati Embl. 36.

Nititur in pondus palma, & confurgit in altum. Quo magis & praemittit, hoc magis tollit onus. E contra vero prosperitas, teste Chryst. lib. de provi- dentia vivens est; & animum hominis emollit, frangit, & in legitimum ac torporem relolvit: Omnia enim quae se- perficiunt, nocent inquit Seneca, segetes nimia fertis uber- ras, rami onere franguntur, ad maturitatem non pervenit nimia securitatis. Idem quoque animus evenit, quos immoderata prosperitas rumpit, qua non tantum in aliorum inju- riam, sed etiam in suam vitiosatur.

Demum, ut ait Chrystolog. in adificatione templi, omnes lapides prius malleis tundebantur, ne in illorum posicione sonitus mallei audiretur; nec in horreo Domini reponitur granum, donec flagellis aut trivirgularum pedibus sit excussus: Sic & viri lapides qui ponendi sunt in illa caelesti Hierusa- lem, quae adificatur non a civibus, variis infirmitatum consue- tudinibus pulvantur, priusquam in adificio caelestis habitaculi collocentur. Similia habet Hieronymus lib. 2. in Ezech. c. 13. dicens: Moveret turbo, ut Elias in calum rapiatur, & quadraginta dies, ut in templi adificio collocetur; trivirgatur granum, ut in horreo reponatur.

Videri etiam potest Seneca in libro de providentia, ubi divina providentia causam eleganter defendit, & plures egregias assignat rationes, cur bonis viris accidant mala in hac vita. In primis enim dicit c. 2. Cum videris bonus viros, acceptosque diis, laborare, sudare, per arduum ascen- dere: malis autem lascivioribus, & voluptatibus vivere: cogita filiorum non modestis delictis, & voluntatibus vivere: cogita scriptura testiori contineri, horum autem adiacentia: illos di- Deo liqueat: bonum virum in delictis non habet, experitur, induatur, sibi illum praeparat. Quare multa boni viri adver- sa eveniunt? cap. 1. Nil accidit bono viro boni potest. Non misceatur contraria. Quaedamque tot amice spopore de- sceterum imbutis, tanta Meditacionum via finitum, non mergant saporem maris nec remittunt quidem. . . . Ita ad- versum impetus rerum, viri fortis non vertit animum, manet in statu, & quiquid evenit, in suum calorem tra- hit, est enim omnibus externis potentior. . . . Omnia adversa exercitationis putat. . . . Marcus sine adversaria virtute, Tunc apparet quanta sit, quantum valeat, pule- taque, cum quid possit patientia ostendit. . . . Lan- guet per invidiae saginata, nec labore rariunt sed mole, & ipso sui onere deficiunt. Non fert ullum istum illa felicitas: At ubi aliquid fuerit cum incommodis suis rixa, calum per injurias duci, nec ulli malo cedit, sed etiam si ceciderit, de genu surgat. Tandem concludit cum De- metrii Philolopho: Nil sibi videri infelicium eo, cui nihil unquam evenit adversi. Cui concinit Boetius libro de consolatione dicens: Infelicissimum infortunii genus esse, semper fuisse felicem.

§. VI.

Alia argumenta solvuntur.

Contra secundam & tertiam conclusionem, obijci po- test celebre Hieron. testimonium super c. 1. Habacuc, sic ait: Absurdum est ad hoc deducere Dei majestatem; ut scias, per momenta singula, quos culices nascantur atque mo- riantur, quos pulicem & muscarum sit multitudo, quosve pisces natus agni, & similia. Non sumus, ait, tam facti adoratores Dei, ut dum providentiam ejus etiam ad ima retradimus, de nos ipsos injuriis sumus, eandem irratiabili- tatem & ratiabilium providentiam esse dicentes.

Respondeo Hieronymum sibi tantum negare, particula- tum & aternatum Deum talia posse, vel per diversa tem- pora deficientem sic illa cognoscere, sicut per parva momen- ta habere ita peculiariter curam & providentiam de illis ani- malibus, sicut de nobis. In quo etiam sensu dicit Apo- stolus 1. ad Corinth. 9. Numquid de bobus cura est Dei? unde explicat D. Thomas hic art. 2. ad 3. Ita hunc locum Hieronymi interpretatur Magister sententiarum in 1. diff. 39. ubi haec habet: In tali itaque sensu dicitur esse noverimus, ut Deum aternatum vel particulatum scire negat, nec per diversa tempora momenta sic illa cognoscere, sicut per varia momenta illorum quaedam doctores, quaedam inchoant. Nec illis aliisque irratiabilibus ita providere, quemadmodum rationabilibus. Quod vero haec interpretatio legitima sit, constat ex verbis antecedentibus, quibus ait: Sicut igitur in hominibus, etiam per singulas, Dei curae provi- dentia, sic in ceteris animalibus generalium quidem dispositio- nem & ordinem causamque rerum intelligere possumus, ver- bi gratia quomodo nascatur piscium multitudo, & vivat in

aguis, quomodo reptilia & quadrupedia oriuntur in terra, & quibus alantur cibus, &c.

Obijcies secundo cum Bellarmino, & Mariana, testimo- nium D. Thomae quasi sequentem art. 7. ubi ait: Licet Deus sciat numerum omnium individuaerum, non tamen numerus vel bonum, vel culicum, vel aliquorum huiusmodi, est pra- ordinatus a Deo.

Respondeo illos Auctores textum D. Thomae fideliter 36 non referre, sed omittere unam particulam intelligentia sensus profus necessarium, & ex qua omnino pendet intelli- gentia doctrinae D. Thomae. Non enim abulone dicit San- ctus Doctor, quod numerus bonum, vel culicum, vel ali- quorum huiusmodi, non est praordinatus a Deo, sed quod non est PER SE praordinatus a Deo. Qua particu- la, PER SE, valde notanda est: ex illa enim aperte colligitur, quod Sanctus Thomas ibi solum intendit docere, quod sicut in universo quaedam sunt quae propter se providentur, in quibus essentialiter consistit peritio universi, quasque perpetuitatem habent, sicut & univer- sum est perpetuum. Alia vero non providentur propter se, sed propter aliud, qualia sunt individua corruptibilia, quae perpetuitatem habere non possunt nisi in specie, quae licet praordinata sint & provisa, non tamen sunt provisa, nisi propter perpetuum esse speciei conservandum; cum e contra ipsa species propter se sit provisa, ut per se pertinet ad perfectionem universi. Ita reproborum nu- merus est quidem a Deo praeficitus & praefinitus, sed non per se, seu principaliter, sicut numerus praedestinatorum. Praedestinati enim a Deo praordinantur principaliter ad bonum universi, scilicet ad finem supernaturalem, seu ad gloriam Dei, quatenus beatitudinem consequuntur: re- probi vero solum secundario, quatenus sunt propter elec- tos quibus omnia cooperantur in bonum, & quatenus ex- istentia illorum manifestatur misericordia Dei in electis. Er- ita clare mentem suam explicat S. Doctor q. 5. de veritate, art. 3. ubi sic ait: Sciendum quod aliquid providi dicitur dupliciter: uno modo propter se, alio modo propter alia, sicut in demo propter se providentur ita in quibus essentialiter esse bonum domini, ut sunt filii, possessiones, & huiusmodi. Alia vero providentur ad bonum utilitatem, ut vasa, ani- malia, & similia. Similiter ergo in universo ipsa propter se providentur, in quibus essentialiter consistit perfectio universi, & hac perpetuitatem habent, sicut universum perpetuum est. Quae vero perpetua non sunt, non providentur nisi propter aliud, & ideo substantia spiritalis & corpora caelestia, quae sunt perpetua propter se, & in specie, & in individuo, sed corruptibilia perpetuitatem non possunt habere nisi in specie, unde species ipsa sunt provisa propter se, sed individua eorum non sunt provisa, nisi propter perpetuum esse speciei con- servandum.

Obijcies tertio: Ex providentia & cura tam vilium & imperfectorum animalium, qualia sunt culices, muscae, serpentes, vermiculi, & similia, videtur divina majestas; nam ut communitur dicitur: De minimis non curat Praetor. Unde August. relatus a D. Thoma hic art. 3. ait: Melius est quaedam nescire, quam scire, ut vilia: Ergo talis providentia non est in Deo ponenda.

Respondeo negando Antecedens, ut enim inquit fan- ctus Doctor ibidem in resp. ad 3. Licet nobis melius sit non cognoscere mala & vilia, in quantum per ea impediuntur a consideratione aliquorum meliorum, non tamen Deo, qui simul omnia uno intuitu videt. Et qui (ut inquit Dionysius) non secundum rationem singulis se imittit, sed secundum unam causam continentiam, omnia scit.

Ad do quod, tantum abest quod infinita Dei majestas, ex tam vilium & imperfectorum animalium cura vilescat, quin potius in illis magis ejus infinita sapientia & po- tentia reluceat, quam in aliis animalibus ingentis molis & magnitudinis. Ut enim eleganter ait Plinius lib. 11. cap. 2. Rerum natura nullquam magis quam in minimis re- ta est. Et D. Hieron. epist. 3. ad Helleborum: Creato- rem non in celo tantum miramur, & terra, sole, & Ocea- no, Elephantis, Camelis; sed & in minimis quoque anima- libus, sermice, culice, musca, vermiculis, & huiusmodi genere, quorum magis scimus corpora quam nomina; ean- demque in cunctis admiramur scientiam: Item Augustinus lib. 3. de Gen. ad litteram, cap. 7. Creat minima cor- pora, acuta sensu animantia, ut majore attentione suspensum agilitatem muscae vulgatis, quam magnitudinem jumentis gra- dentis, ampliusque miremur opera formica, quam onera ca- melorum. Unde ferm. 119. de tempore concludit, quod Deus magnus est in magnis, nec parvus in minimis. Videri etiam potest Pater Ludovicus Granatenfis in Cata- chismo 1. p. cap. 18. ubi de hoc eleganter & erudite fero- more disserit.

S. VII.

Solvitur alia obiectio, & quomodo Divina providentia, rerum contingentium libertatem non tollat, breviter declaratur.

39 Obijcies ultimo contra ultimam conclusionem. Si res humana divina providentia regeretur, & ea que sunt a nobis, essent ab eterno a Deo preordinata, ac predestinata, tolleretur omnis libertas & contingencia nostrorum actuum, & omnia que sunt a nobis, sicuti quodammodo contingenter, quia eternum illud divine providentia decretum, esset immutabile, inflexible, & in tempora a Deo preordinato, inflexibiliter suum conferretur effectum; & sic frustra fierent exhortationes, consolationes, deliberationes, preces, orationes, & similia. Unde Seneca in Oedipio.

Fatis agimur; edis fati. Non felicitia possunt cura. Mutare rati flamma suffi. Quidquid patimur mortale genus, Quidquid facimus, venit ex alio. Vis illa Deo versis licet: Qua nexa sunt percipi caute. In cuius ratus currit non ulla Mobilis ordo.

Et Horatius lib. 1. Ode ad Fortunam:

Te semper anteis secula necessestas, Clavos irabiles, & cuneos manu gestans. Abena, nec severus uncus abest, Liquidumque plumbum.

40 Respondeo idem argumentum sub aliis terminis proponi a Seneca Philosopho, lib. 2. naturalium questionum, ubi postquam divine providentia (quam alio nomine fatum appellat) immobilitatem, efficacissimis rationibus demonstravit, hac sibi obijcit.

Fata aliter jus suum peragunt, nec ulla commoventur prece: non misericordia stentur, non gratia, servante cursum irrevocabilem, ex definito sumunt. Quomodo modum vaporem aqua torrentium in se non recusat, nec movetur quidem, quia primum superveniens precipitatur. Sic ordinem rerum fati astra non series rotas, cuius hac prima lex est, stare decreto. Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium, actionumque, quam nulla vis vompas. Itaque si sacrificii, & captio mabe aqua exarari iustitias, divina suo nobis. Sapientia quoque sententiam negatis posse mutari, quanta magis. Deo enim factum quid sit spiritum in presentia scias, illius dicuntur omne presens sit. Quid ergo exhortationes, precationes, quid orationes que Deo sunt pro aliquo mone obtinendo?

Hinc difficultati egregius ille Philosophus se respondet cap. 97. & 98. Quasdam a Deo immutabiles ita suspensa religio sunt, ut in bonum verentur, si admitta peccata fuerint, si vero suspensa. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum quoque in fati est. Aut futurum, inquit, est aut non? Si futurum est, etiam si non suspenderit vota, fiet, si non est futurum, etiam si suspenderit vota, non fiet. Falsa est ista interrogatio, quia illam mediam inter ista exceptionem preterit. Futurum (inquam) hoc est, sed si vota suspensa fuerint, hoc quoque necesse est: fati comprehensum sit, aut suspensa vota aut non. Dura fatum est, ut hic dixeris sit, sed si licetias didicerit, ab eodem fato continetur ut litteras discat, ideo dicit. Itaque dices erit, sed si navigaverit: a vi illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque potius fatum est ut navigabit. Sic cum sanctorum videatur esse de fato, debetur tamen merito, quia ad nos beneficium fieri per huius manus venit.

41 Hactenus Seneca preclara dilectilem illam immutabilis providentia cum rerum contingentia humanorumque actuum libertate concordiam explicavit, quo non melius Christianus Theologus: eodem enim modo illa declaravit S. Thom. 3. contra Gent. cap. 94. his verbis: Cum divina providentia non solum subdantur effectus, sed etiam causas & modi essentia, non sequitur quod si omnia Dei providentia aguntur, quod nihil sit in nobis, se enim sunt a Deo provisa, ut per nos libere & contingenter fiant. Ex hic art. 4. primo loco sibi obijcit: Omnia essentia quod habet aliquid causam per se, que iam est, vel fieri, ad quam de necessitate sequitur, provenit ex necessitate: ut Philosophus probat in 6. Metaphys. sed providentia Dei cum sit eterna, preexistit, & ad eam sequentia subsequitur: Ergo providentia divina potest divina providentia preexistit. Ergo providentia divina necessitatem rerum preexistit impendit.

Cui arguente sic respondet: Ad primum attendendum, quod effectus divina providentia non solum est aliquid eventus quocumque modo, sed aliquid eventus vel contingenter, vel necessitatis: & ita eventus inflexibiliter & necessitatis, quod divina providentia disponit eventus inflexibiliter & necessitatis; & eventus contingenter & libere eventus. De hoc plura dicemus Disputacione sequenti, in qua concordiam liber-

tatis creati, cum decreto predestinante, & physica predestinatione, suse exponemus.

S. VIII.

Ultimum argumentum diluitur, & explicatur modus quo mali subijciuntur divina providentia.

Obijcies ultimo: Si daretur divina providentia, illa esset universalis, subindeque non solum ad bonos, sed etiam ad malos aliquo modo se extenderet: At Deus non habet providentiam de malis & peccatoribus, cum eos non amet, sed odio habet, nec malum & peccatum ab eis excludat, sed eos peccare sinat, & in peccato perseverare, se mori permittit: Ergo non datur providentia.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: Deus enim non solum bonorum, sed etiam malorum providentiam habet, longe tamen diversam: boni enim sub ordine divine bonitatis & misericordie continentur, & ad divine hereditatis participationem ordinantur & destinantur, mali vero, precise qua mali, ita continentur intra ambitum divine providentia, quod decedentes ab ordine bonitatis & misericordie, incident in ordinem divine iustitie, nec ordinantur in bonum proprium, sed in bonum electorum, & in manifestationem divine iustitie, pro cuius explicacione & elucidacione

Sciendum est, totum ambitum divine providentia, duplici ordine contineri, ordine scilicet misericordie & iustitie: ut enim dicitur Psalm. 61. Semel loquutus est Deus, duo hec audivi, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia. Quia ergo Deus potentiam habet, hominem e nihilo produxit, quia misericors, illum mox ad vitam eternam ordinavit, sicque ordinavit, suavi gratie sua zephyro & motione, ad bonum semper inclinavit, quousque a benigno illo & gratuito ordine misericordie decidit per peccatum. Prius itaque exiit intra ordinem misericordie: ubi autem ab illo decidit per inordinationem peccati, Deus, (ut loquitur S. Thom. in 2. dist. 37. art. 1. ad 5.) inordinationem illam inordinatam non relinquit, sed enim ordinatam est homo peccator ad penam, ad manifestandam Dei iustitiam, iuxta illud ad Rom. 9. Deus volens ostendere iram, & iram facere potentiam suam, sustulit in multa patientia iram ira apertam in interitum. Et quia quia peccator per peccatum servi fuit, ac divina providentia servit, non ut liberi, sed ut servi, ideo sicut opera fervorum in familia, ordinantur ad utilitatem filiorum, inferiora ad bonum superiorum, & res omnes corpore ad utilitatem hominis, sic & ipsi mali ordinantur in bonum electorum. Hinc Augustinus de agone Christiano cap. 7. Et hoc, inquit, adveneamus, ut tota voluntate servamus Dominum nostro, quoniam iustus liberaliter servit, iniustus autem compellitur servit, omnes tamen divini providentia servit: sed illi obediunt tanquam filii, & facti sunt cum ea quod bonum est, illi ligantur tanquam servi, & sic de eis quod iustus est, & ceteris. Quibus verbis duplicem indicat ordinem divine providentia, unum in quo boni tanquam filii sponte tendunt ad participationem divine bonitatis, & ceteros illos nihil exerceat nisi misericordie, alterum in quo mali tanquam servi, & rebelles voluntati Domini, ad penam destinantur, & super illos exerceat divina iustitia, & sicut servi non laborant propter se, sed propter filios familie, ita nec ordinantur mali ad bonum aliquod proprium, sed ad bonum aliorum, iustorum scilicet. Unde ille August. 11. de Genesi ad litteram cap. 6. de reprobis ait: Num quia presciti sunt, ideo creati minime doluerunt? Habent enim & ipsi locum suum, quem in robis implere pro utilitatibus sanctorum.

Huius duplicis ordinis meminit D. Thomas supra q. 19. art. 9. ubi hec habet: Quod recedere videtur a divina voluntate, secundum unum ordinem, relabatur in ipsam secundum alium: sicut peccator, qui quantum est in se, recedit a divina voluntate peccando, incidit in ordinem divine voluntatis, dum per eius iustitiam puniatur. Et q. 5. de verit. art. 7. Ipponeus homines ita dirigit a divina providentia & ordinari in finem, quod ipsi seipsos dirigant & ordinant ad illum: hoc est ita ipsi provident, quod & ipsi providentia sunt, secundum quod ipsi deservunt se habere providentia, diversimode eis providentur a Deo, inquit D. Thomas: Si enim peccatum ordinem in providentia servat, & in eis divina providentia ordinem servat humane dignitatis congruam, ut scilicet eis nihil eveniat, quod in eorum bonum non cedat, secundum illud ad Rom. 8. Diffidentibus Deum omnia cooperantur in bonum, si autem providendo ordinem non servabit, quod congruit rationali creature, sed providentia secundum modum intractum animalium, etiam divina providentia de eis ordinabit secundum ordinem qui brutis competit, ut scilicet ea que in eis vel bona vel mala sunt, non ordinantur in bonum eorum proprium, sed in bonum aliorum, secundum quod in Psalmis dicitur: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similiti factus est illi. Hec D. Thomas: ex quibus plenissime solvitur argumentum propositum, & explicatur modus quo mali subijciuntur divina providentia.

ARTICULUS II.

An divina providentia essentialiter consistat in actu intellectus aut voluntatis?

S. I.

Quibusdam premissis, referuntur sententia.

Notandum primo: quod licet Deus in seipso simplicifimus sit, in eo tamen cum fundamento in re distinguimus plures actus ex parte intellectus & voluntatis, pro varietate objectorum, & modi tendendi in illa; preintelligendo unum alteri, non quod re ipsa aliquis sit prior, vel antecedens; sed quia est fundamentum ut a nobis prius intelligatur, ita ut si per impossibile inter illos esset ponenda distinctio, unus deberet precedere, & esse causa alterius: Sic scilicet, intellectum priorem esse voluntate, & intellectum voluntate, & inter ipsos actus intellectus, cognitionem causae, cognitione effectus, & necessarium libera: inter actus vero voluntatis, volitionem vel intentionem finis, volitione & electione mediorum; & amorem naturalem & necessarium, amore libero.

Notandum secundo, ad providentiam quinque actus concurrere. Primus est volitio five intentio finis, hanc enim est que movet ad electionem mediorum. Secundus est cognitio mediorum proportionatorum. Tertius est consilium, five iudicium eorum. Quartus est electio. Quintus denique est imperium, executio enim iam preassumpta providentiam eius quod executioni mandatur.

Notandum tertio, quod cum providentia fit pars prudentia, qua versatur circa media: de primo actu, qui est volitio five intentio finis, non potest esse difficultas, an in illo consistat formaliter ratio providentia: certum est enim, quod ille actus solum se habet antecedenter, quia ex volitione finis movetur quis ad eligenda media. Certum est etiam, quod providentia, cum sit ratio practica, non consistit in aliquo actu intellectus speculativi, & per consequens ex parte actuum intellectus, solum manet dubium de actibus practis, quales sunt consilium, iudicium, & imperium. De actibus vero voluntatis, solum est difficultas, an consistat in electione mediorum? His premissis

Circa propositam difficultatem magna est sententiarum diversitas. Prima tenet providentiam essentialiter consistere in actu voluntatis, quo, supposito volitione efficacis finis, & cognitione mediorum proportionatorum ad ejus consecutionem, eligit illa, & proponit executioni mandare. Hanc sententia tribuit Scoti in 1. dist. 40. q. 1. D. Bonaventura ibid. art. 1. q. 1. Aureoli, Gregorio, & aliis, quos referunt & sequuntur Suarez L. 1. de essentia predestinationis c. 27. & Vasquez hic dist. 37. c. 3.

Secunda sententia est quorundam Recentiorum, dicentium providentiam utrumque actum, tam intellectus, quam voluntatis, formaliter includere. Tertia docet illam esse actum iudicii antecedentem electionem mediorum. Ita Durandus in 1. dist. 99. q. 3. Molina in praesenti disp. 1. & q. 23. art. 1. disp. 2. Lessius, Arrabal, alique Recentiores.

Ultima denique sententia, que est D. Thomae hic art. 1. & q. seq. art. 2. omniumque Discipulorum ejus, asserit providentiam formaliter & in recto consistere in actu intellectus practici, qui dicitur imperium, sequiturque ad intentionem finis, & electionem.

S. II.

Reijciuntur tres prima sententia, & quarta statuuntur.

Deo primo, providentiam non consistere essentialiter in actu voluntatis, sed intellectus; licet actum voluntatis connotet, & presupponat. Ita D. Thomas hic art. 1. ad 3. ubi dicit: Providentia est in intellectu, presupponit tamen voluntatem finis.

Probat primo conclusio ex SS. Patribus. Nam D. Dionysius de divinis nominibus c. 2. ait: Deitas prescicit causa, providentia mirabilis: Sed prescipere est actus intellectus: Ergo & providentia. Ita Boet. lib. 4. de consol. prof. 6. Modus, inquit, rerum, cum ipse divina intelligentia paritate conspiciatur, providentia nominatur. Et paulo inferius: Providentia est ipsa divina ratio, in summo Principio constituta, que omnia disponit. Idem docet Augustinus lib. 83. qq. q. 31.

Probat secundo ratione. Providentia est pars prudentia, ut docet S. Thomas hic art. 1. & 2. q. 49. art. 6. Sed prudentia est formaliter in intellectu, est enim virtus intellectualis, ut patet ex Aristotele 3. Ethic. c. 6. ubi numerat quique virtutes intellectuales: scilicet intellectum, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem: Ergo providentia non consistit formaliter in actu voluntatis.

Probat tertio: Providentia, ut docet S. Thomas hic art. 1. & constat ex definitione Boetii supra tradita, est or-

dinatio rerum in finem: Sed ordinatio unius ad alterum, proprium est opus intellectus, ut ostendit Cajetanus 1. 2. q. 17. art. 1. & patet, nam est quaedam unius cum altero collatio, que a solo intellectu fieri potest, unde Aristoteles 2. Metaph. c. 2. dicit, Sapientis est ordinare: Ergo providentia non consistit essentialiter in actu voluntatis, sed intellectus. Quod potest confirmari ex ipsa Etymologia nominis: providere enim, ut docet Boet. lib. 5. de consol. idem est ac procul videre que sunt facienda: Sed videre intellectus est, & non voluntatis: Ergo & providentia. Vide D. Thomam 2. 2. q. 45. art. 6.

Dico secundo: Providentia non importat ex quo actum intellectus & voluntatis.

Probat primo ex D. Thomae q. 5. de verit. art. 1. dicens: Providentia includit & scientiam & voluntatem, sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica.

Probat secundo: Providentia, ut supra dicebamus, est pars prudentia: Sed prudentia, est necessario actum voluntatis supponat, & adequate tamen in actu intellectus consistit: Ergo & providentia.

Probat tertio: Providentia consistit essentialiter in actu imperii, ordinante creaturas in finem, ut ostendimus conclusione sequenti: Sed actus imperii est elicitive ab intellectu, licet presupponat electionem voluntatis, eamque connotet, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 17. art. 1. & seqq. Ergo & providentia.

Addunt aliqui cum Gonzalez hic, quod cum providentia sit unicum simplex attributum in Deo, non potest importare in recto actus diversarum potentiarum, sed solum unum in recto, & alium in obliquo & de connotato. Sed hoc ratio non placet, ut inquit D. Thomas hic art. 1. ad 3. si providentia ex equali respectu voluntatem & intellectum, hoc esset absque detrimento divina simpliciter, cum voluntas & intellectus in Deo sint idem.

Dico tertio, providentiam non consistere formaliter in actu iudicii antecedente electionem, sed in actu imperii, qui ad illam subsequitur.

Probat primo conclusio ratione fundamentalis. Providentia, ut supra dicebamus, est principalis pars prudentia. Sed actus principalis prudentie est imperium, ut docet Aristoteles 6. Ethic. cap. 6. dicens: Prudentia prescipientia est, finis enim ipsius est, quodammodo si agendum esse non agendum prescipere: Ergo Providentia in actu imperii essentialiter consistit. Unde D. Thomas hic art. 1. ad 1. Fructipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habent, competit Deo secundum illud Psalmi, prescipientia possit & non prescribit; & secundum hoc competit Deo ratio providentia.

Dices, imperium non distinguitur in nobis, nec proinde virtualiter in Deo, a iudicio practico, sed esse ipsum iudicium antecedens electionem, ut per illam confirmatum, seu ut virtualiter in ea perseverans.

Sed contra Aristoteles 6. Ethic. c. 12. & D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 6. & 2. 2. q. 51. art. 2. docent quod licet iudicium procedat ad partem prudentie que antecedit, & dicitur iudicativa, distinguitur ab imperio, quod magis essentialiter & formaliter est actus prudentie. Unde idem S. Doctor 1. 2. q. 17. art. 1. sic ait: Post determinationem consilii qua est iudicium rationis, voluntas eligit, & post electionem, ratio imperat ei per quod agendum est, quod eligitur, & tunc demum voluntas alienius incipit uti, exequendo imperium rationis. Quibus verbis aperte docet, imperium esse actum in nobis realiter distinctum a iudicio antecedente electionem, & ad eam subsequi. Ratio etiam id fualet: Nam illi actus, iudicium scilicet & imperium, pertinent ad distinctas species in genere moris, & opponuntur distinctis virtutibus & peccatis: Ergo sunt diversi actus. Consequencia patet, Antecedens probatur. Nam iudicium pertinet ad virtutem iudicativam, cui opponitur inconsideratio, & ignorantia: imperium vero ad preceptivam, cui opponitur negligentia, & inconstantia.

Probat secundo conclusio ex dicendis Tractatu sequenti, nam ut ibi ostendimus, predestinationis, que est specialis providentia quam Deus habet de electis, in ordine ad vitam eternam, non consistit in actu iudicii antecedente electionem, sed in actu imperii, qui ad illam subsequitur. Quia predestinationis est ordinatio efficacis mediorum quibus electi vitam eternam inflexibiliter consequuntur. Sive, ut ait August. Est preparatio mediorum, quibus certissime liberantur quicunque liberantur. Iudicium autem antecedens electionem, etiam ut per illam confirmatum, non est ordinatio efficacis mediorum, sed solum imperium ad ipsam electionem subsequens. Quod ut fiat evidentius,

Notandum est ex D. Thomae 1. 2. q. 17. art. 4. voluntatem habere duplicem habitudinem ad finem. Prima est volendi illam: secunda iustitiam tendentia ad ejus consecutionem in re. Prima habitudo terminatur & completur in actu electionis, quo voluntas, supposito iudicio de mediorum convenientia, & intentione finis, eligit media congruentia ad ejus consecutionem. Secunda vero habituado subsequitur ad primum, & incipit ab actu imperii, quo voluntas in exercitio movetur ad applicandum se, & potentias executivas, ad

Executionum mediatorum, & affectionem finis, ut ibidem explicat Cajetanus. Providentia ergo quam Deus habet v. g. salvandi Petrum non consistit formaliter in dilectione Petri, nec in electione & approbatione mediatorum congenerum ad salutem conservandam; sed presuppositis dilectione voluntatis, pertinentibus ad primam habitudinem voluntatis ad objectum volitum, consistit in ordinatione efficaci illorum, pertinente ad secundam habitudinem, qua voluntas tendit ad consecutionem finis intenti, per executionem mediatorum electorum. Unde non consistit in actu iudicii de mediis eligendis, etiam approbatis per voluntatem, non habet ex se efficaciam, cum non pertineat ad secundam habitudinem voluntatis, ad quam pertinet providentia, ut habitum est. Sed de hoc fusius tractatu sequenti.

§. III.

Præcipua objectiones solvuntur.

- 60 Obijciunt primo Adversarii, Damascenus lib. 2. fidei cap. 29. sic habet: *Providentia est voluntas Dei, per quam omnia que sunt, convenienter deordinationem suscipiunt.* Augustinus de prædest. Sanctorum, cap. 5. ait, *prædestinationem, que est pars providentia, esse propositum misericordie.* Sed propositum est actus voluntatis: Ergo providentia in actu voluntatis consistit.
- 61 Respondeo ex D. Thoma q. 5. de verit. art. 1. ad 1. ex argumentis secundo loco factis, quod quia in actibus anime, præcedens actus clauditur virtualiter in actu sequenti, & providentia voluntatis supponit, & prædestinatio electionem, seu propositum voluntatis divinæ; hinc fit quod Damascenus providentiam per voluntatem, & Augustinus per propositum voluntatis definiat. Non quod providentia sit actus voluntatis formaliter, & prædestinatio propositum; sed vel quia actum voluntatis supponunt, vel quia illum virtualiter claudunt.
- 62 Obijciunt secundo: Providentia in Deo est actus potentia executiva, nam Deus per potentiam executivam causat effectus providentia: At potentia executiva in Deo, non est intellectus, sed voluntas, vel aliqua alia potentia virtualiter ad intellectum & voluntate distincta: Ergo providentia non est actus intellectus. Major videtur manifesta. Minor vero probatur. Potentia executiva in Deo, est illa in qua continentur effectus producendi: sicut calor ignis est potentia calefactiva, quia non continet calorem producendum: Atqui Deus non continet per intellectum effectus producendos, sed per essentiam & infinitatem: Ergo intellectus in Deo non habet rationem potentia executiva.
- 63 Respondeo primo negando Majoram, providentiam enim in Deo non consistit formaliter in actu potentia executiva, qua res a Deo provideat executioni mandantur, & extra causas ponuntur. Sed executio & productio effectus provisi, supponit ipsam providentiam, que essentialiter consistit in actu intellectus practici, antecedente productionem effectus, quo per modum ordinationis & imperii procedit ad executionem. Sicut in nobis actus imperii practici, quo movemus potentias exteriores ad suos actus, non est ipsa actio potentia exequentis, sed alius actus eam antecedens. Unde D. Thom. hic art. 1. ad 2. docet rationem illam ordinis que dicitur providentia, esse eternam; dispositionem vero, seu executionem illius, esse temporalem, & vocari gubernationem.
- 64 Respondeo secundo, data Majori, negando Minorem. Nam juxta veriore sententiam quam sequitur D. Thom. infra q. 25. art. 1. ad 4. in secunda responsione argumenti, & quam nos etiam Tract. præced. disp. 3. art. 4. ut probabilior elegimus: potentia executiva, iam in Deo, quam in Angelis, est intellectus ut motus a voluntate, distinguiturque a seipso ut intellectus est, quia ut intellectus, non dependet a voluntate, ut potentia vero executiva ad operandum ad extra, necessario supponit actum voluntatis applicantis illam ad operationem: quod non sufficit ad constituendum illum in ratione potentia distinctæ, sicut distinguitur a voluntate, sed est eadem potentia cum diverso respectu. Unde ad probationem in contrarium, dicendum est, quod Deus continet omnia que potest producere, per intellectum; tamquam per formam & rationem proximam agendi, per essentiam vero & infinitatem, quasi radicaliter, & remote.
- 65 Tertio argunt Adversarii contra tertiam conclusionem. In intellectu creato, respectu executionis actionum liberarum, non datur actus imperii: Ergo nec in divino. Consequentia videtur manifesta, cum de divinis loquendum sit proportionaliter ad humana. Antecedens vero in quo est difficultas, probatur primo. Electio libera exercetur & fit sine imperio rationis, nam imperium, ut ait D. Thomas 1. 2. q. 17. art. 2. est electioe posterioris: Ergo talis imperium non est necessarium ad actus liberos eligendos.

Secundo, licet intellectus moveat voluntatem quoad specificationem, non tamen quoad exercitium; cum hoc sit proprium voluntatis, que ut ait D. Thom. 1. 2. q. 9. art. 1. movet alias potentias, & intellectum quoad exercitium: Ergo imperium intellectus non est necessarium ad movendum quoad exercitium.

Tertio, posita intentione efficaci finis, & electione mediatorum conducerunt, voluntas sine alio actu intellectus, per seipsum sufficit ad eorum executionem: Ergo frustra ponitur alius actus intellectus, qui dicitur imperium, sequens electionem.

Quarto, prædictus actus imperii, prout a Thomistis ponitur, videtur tollere libertatem in actibus imperatis: Ergo relegendus est. Consequentia patet; nam actus imperatus sepe est actus virtutis, & consequenter liber: Antecedens probatur. Posito efficaci imperio intellectus, voluntas necessario operatur juxta determinationem imperii: Ergo non libera.

Quinto, ex positione illius actus imperii, sequitur quod pro actibus imperatis eligendis non sint necessarie virtutes; Sed hoc est absurdum: Ergo talis actus admittendus non est. Sequela Majoris probatur: Virtutes constituuntur in homine, ad determinandum potentias anime ad actus honestos & rationi conformes: Sed posito imperio, potentia que imperatur & applicatur ad agendum, plene determinatur ad operandum: Ergo pro actibus imperatis eligendis, non erant necessarie virtutes in potentis anime.

Sexto, homo non est sibi subditus, sicut alter a seipso: Ergo non sibi imperat, nec habet actum imperii. Consequentia patet, nam imperare pertinet ad superiorem, sicut orare est inferioris: Ergo sicut homo non orat seipsum, quia non est sibi inferior: ita nec sibi imperat, quia non est sibi superior.

Denique, si in intellectu creato daretur actus imperii, ille pertineret ad aliquam ex tribus mentis operationibus, que a Philosophis communiter assignantur: Sed ad nullam pertinet; non est enim simplex apprehensio, neque iudicium, neque discursus: Ergo talis actus fictitius est.

Respondeo negando Antecedens primi argumenti. Ad cuius primam probationem dicendum quod licet electio non presupponat imperium formale, bene tamen virtuale. Sicut enim electio quatenus habet vim movendi intellectum ad actum imperii, est usus quidam virtutis; ita & iudicium eam antecedens & regulans, prout dicitur cum quadam motione, quam ex intentione precedenti participat, quod hic & nunc ponendus est actus electio, non, seu quod voluntas hic & nunc applicanda est ad electionem, habet rationem virtualis imperii. De quo in Tractatu de actibus humanis, disp. 11. art. 4.

Ad secundam probationem, respondeo intellectum per se non movere voluntatem, neque alias potentias, quoad exercitium, licet possit quoad specificationem: posse autem movere etiam quoad exercitium, ut motum a voluntate, ex cuius actu recipit virtutem ad movendum quoad exercitium, non solum alias potentias inferiores, sed etiam ipsam voluntatem, ut asserti D. Thomas 1. 2. q. 17. art. 1.

Si vero aliquis inquirat, cur voluntas per se non possit se & alias potentias movere quoad exercitium, sine intervenitu imperii intellectus, cum ex se & in seipsa sit efficax? Respondeo ex D. Thoma loc. cit. art. 3. quod voluntas licet habeat virtutem ad movendum se & alias potentias absolute, non tamen per modum ordinationis, quod est proprium intellectus, cuius est ordinare unum ad aliud: unde cum aliquem actum imperari, fit fieri eam ordine ad aliud; imperare non ad voluntatem pertinet immediate, sed ad intellectum, quamvis non per se sumptum, sed ut motum ab ipsa voluntate, ex cuius usu & motione participat virtutem movendi quoad exercitium.

Ad tertiam probationem, respondetur negando Antecedens, quia licet uterque illorum actuum sit in suo genere vel ordine efficax, scilicet per modum intentionis & electionis; non tamen proxime & immediate, sed medio actu intellectus qui dicitur imperium, ad quem pertinet movere proxime quoad exercitium, per modum intentionis ordinativæ.

Ad quartam, negatur actum imperii ita determinare voluntatem, ut tollat libertatem, quia prædictus actus etiam efficax, licet inferat necessario ad id imperium, necessitate consequentia, sicut intentio efficaci finis, electionem mediis necessariis ad eius consecutionem; non tamen tollit eius libertatem, sed exercetur actus imperatus libere; sicut ipsum imperium, intentio, & electio ex quibus procedit, libera sunt. Negatur ergo Antecedens, ad cuius probationem dicendum: posito imperio efficaci, voluntatem necessario operari, necessitate secundam quid & consequentia, quia non fiat unum esse sine alio: non autem necessitate simpliciter, vel consequentis, que pugnat cum libertate.

Ad quintam nego sequi ex prædicto actu imperii non esse necessarias virtutes pro actibus imperatis eligendis, nam

ARTICULUS III.

An ad rationem providentia sufficiat ordinatio rerum in finem, vel etiam requiratur actualis ipsius finis consecutio?

Notandum primo, duplicem a Theologis solere distingi 85 qui in Deo providentiam: unam que presupponit solum voluntatem antecedentem finis, & que generalis appellatur; alteram que presupponit voluntatem consequentem illius, que dicitur providentia specialis, seu prædestinativa.

Notandum secundo, duplicem debere distingui finem, unum particularem, ad quem creatura ordinatur; & alium generalem, qui ab ipso providere universaliter intenditur. His præmissis.

Dico quod, licet de ratione providentia generalis sit ordinatio creaturae in finem, non tamen aspectu finis, ad quem illa ordinatur, sed dumtaxat finis ultimi, qui ab ipso providere intenditur.

Prima pars quam negant aliqui ex nostris Thomistis, 86 probatur primo ex D. Thoma q. 6. de verit. art. 1. ubi hanc statuit differentiam inter providentiam, & prædestinationem, quod providentia ordinem in finem respicit tantum; unde per Deum providentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur, sed prædestinatio etiam exitum vel eventum ordinat, unde non est, nisi eorum qui gloriam consequuntur. Idem docet in 1. dist. 40. q. 1. art. 2. & ibidem ad Annib. qu. unica art. 1. Ergo juxta doctrinam D. Thome non est de ratione providentia generalis aspectus finem, ad quem homo ordinatur, sed id tantum competit prædestinationi.

Probatur secundo ratione, quam idem S. Doctor prædicit 87 his locis infinitis: Reprobi per generalem providentiam ordinis supernaturalis, ordinantur ad gloriam, eisque conferuntur auxilia sufficientia, quibus illam adipisci possunt, ut in Tractatu de voluntate Dei cap. 3. ostensum est: At reprobi gloriam nunquam consequuntur: Ergo de ratione providentia generalis non est infallibilis aspectus finis ad quem creatura ordinatur.

Confirmatur: Providentia efficaciam accipi ex voluntate finis quam supponit: Ergo sicut abque imperfectione constituitur in Deo duplex voluntas respectu finis, ad quem homines ordinantur: una antecedens, & inefficax, qua vult omnes homines salvos fieri; altera consequens, & efficax, qua solum vult prædestinatos salvari, ut loco citato demonstravimus: Ita etiam abique imperfectione, duplex providentia in Deo abijci potest, quarum una fit efficacis, altera inefficax ad finem consecutionem & consequenter de ratione omnis providentia non est aspectus finis particularis, ad quem Deus ordinat creaturam.

Quod autem divina providentia semper assequatur finem 89 nem ultimum a providere intentum ut asserti secunda pars, sic ostenditur. Finis ultimus a Deo, ut universali providere intentus, est manifestatio suorum attributorum: At quavis homo peccando deficit a consecutione finis, ad quem per providentiam Dei generalem ordinatur, manifestantur divina attributa, præcipue vero iustitia vindicativa seu punitiva: Ergo providentia Dei generalis semper assequatur finem ultimum ab ipso providere intentum. Unde Sanctus Thomas supra q. 29. art. 6. Cum voluntas Dei sit universalis causa omnium rerum, impossibile est quod divina voluntas suum effectum non consequatur, unde quod recedere videtur a divina voluntate peccando, incidit in ordinationem divina voluntatis, dum per ejus iustitiam ponitur. Idem docet Divus Augustinus in Psalm. his verbis: *Non sic constituta sunt opera Domini, ut creaturis in libero arbitrio constituta, superet Creatoris voluntatem. Non vult Deus ut peccet, nam prohibet; tamen si peccaverit, non potest hominem scisse quod voluit, & Deo accidisse quod voluit: sicut enim vult quod homo non peccet, ita vult peccanti parcere, ut revertatur & vivat; ita vult postremo in peccato perseverantem punire, ut iustitia potentiam continentem non evadat, ita quidquid elegerit, non dedit omnipotenti, unde suam se se complet voluntatem.* Item epistol. 120. non efficit (inquit) anima perverse utens creaturis, ut ordinationem effugiat Creatoris, quoniam si illa male utitur bonis, ille bene utitur etiam malis, ac per hoc illa perverse bonis utendo fit mala, ille etiam ordinat male utendo perimere bonum: qui etiam injuste se ordinat in peccatis iuste ordinatur in poenis.

Obijciens contra primam partem assertionis: Ad perfe- 90 ctissimam providentiam, spectat non solum ordinatio mediatorum, sed etiam aspectus finis: Atqui providentia Dei in summo gradu perfectionis existit: Ergo de ratione illius non solum est ordinatio mediatorum, sed etiam finis aspectus. Unde D. Thomas hic, art. 4. ad 2. sic ait: *In hoc est immobilis, & certus divina providentia ordo, quod ea que ab ipso providentur, cunctis eveniunt eo modo quo ipse providet, si hoc necessario, si hoc contingenter.* Et in resp. ad 3. asserti

que illis, neque intellectus imperaret, nec voluntas eligeret, nec moveret intellectum ad imperandum; cum virtus ponatur in intellectu, voluntate, & appetitu, ad eligendum actum electionis, ad quem sequitur imperium, secundum ordinem directum, ut dictum est.

Ad sextam, in primis dici potest, quod sicut duplex est prudentia; una politica & regalis, qua princeps imperat sibi subditis; alia monastica, qua quis sibi imperat: ita etiam est duplex imperium, unum politicum, & aliud monasticum. Primum est ad alterum, & inferiorem; non autem secundum, quia primum est actus prudentie politicae, qua quis alios inferiores gubernat: secundum vero prudentie monastica, qua quis seipsum regit.

Secundo respondeo, hominem secundum unam potentiam esse superiorem respectu alterius; & ita per actum intellectus imperare actus potentiarum exteriorum. Nec obstat non posse seipsum orare, quia oratio est actus superioris potentia, scilicet intellectus. Et licet superior sit modo explicato, respectu aliarum potentiarum, respectu tamen intellectus, non habet aliam potentiam cui subijciatur per actum orationis; unde non seipsum orat, bene tamen sibi imperat.

Ad ultimam probationem multi respondent actum imperii pertinere ad secundam operationem intellectus, que dicitur compositio; quia imperium fit per modum motionis denunciativa, ut ait D. Thomas 1. 2. q. 17. citata art. 1. ad 1. Sed melius respondetur cum Magistro Soto, immo & cum D. Thoma 2. 2. q. 83. art. 1. ad 3. tres mentis operationes que a Philosophis communiter assignantur, pertinere ad intellectum speculativum: ad practicum vero pertinere alios actus distinctos, quales sunt oratio, & imperium. De quo in Tractatu de actibus humanis disp. 11. art. 3.

Obijciens ultimo: Adhuc admissio actu imperii in nobis, non debet admitti in Deo: Ergo in eo non consistit formaliter divina providentia. Consequentia patet, Antecedens probatur. Prædictus actus imperii in nobis admittitur, ad movendum voluntatem & alias potentias, quoad executionem suorum actuum; Sed propter hoc non potest in Deo admitti, quia in Deo, nec voluntas, nec alia potentia est mobilis, cum sit actus purus: Ergo adhuc admissio actu imperii in nobis, non debet in Deo admitti.

Confirmatur: Si in intellectu divino daretur talis actus imperii, vel ille pertineret ad scientiam simplicis intelligentie, vel ad scientiam visionis? Sed ad neutram pertinet: non quidem ad primam, cum scientia simplicis intelligentie antecedat decretum, & sit naturalis, & necessaria; imperium vero fit actus liber, & supponit voluntatis electionem, & motionem. Nec ad secundam, quia actus imperii est efficacis, & producit creaturas ad extrinsecam autem visionis est pure speculativa, esse causæ res, sed potius illas presupponit & contemplantur ut presentes & existentes, vel in mensura propria, vel in mensura superiori eternitatis: Ergo in intellectu divino non datur talis actus imperii.

Ad objectionem respondeo negando Antecedens, ad cuius probationem dicendum est, actum imperii non poni in Deo, sicut in nobis; ad movendam & applicandam potentiam executivam ad operandum ad extra (quod ut ostendimus in Tract. de scientia Dei disp. 3. art. 4. non datur in Deo aliqua potentia executiva, virtualiter ab intellectu & voluntate distincta) sed talem actum immediate dirigi ad ipsas creaturas, & eorum productionem imperare: juxta illud Genes. 1. *Fiat lux, & facta est lux.* Et Psalm. 148. *Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt.* Quare mobilis & subiectio non se tenet ex parte Dei, sed creaturarum que sunt, que licet insensibiles sint & inanimatae, audiunt tamen imperium creatoris, & illi obediunt. Unde Job 38. *Deus dixit mari: Usque huc venies, & ibi constringes tumores fluctus tuos.* Et Matth. 8. *Christus imperavit ventis & mari, ex quo loco intelligimus (inquit Hieronymus) quod omnes creaturae sentiant Creatoris imperantem, non errare hæreticorum qui omnia putant animata, sed majestate conditoris, qua sensibilia sunt, que apud nos sunt insensibilia.*

Ad confirmationem respondeo cum Gonzalez hic disp. 65. & cum Alvarez lib. 1. responsionum cap. 6. actum imperii quo Deus imperat creaturarum productionem, vel illas in suos fines ordinat, pertinere ad scientiam visionis, ut approbationis est, id est quatenus connotat liberum divine voluntatis decretum, per quod ad productionem rerum movetur & applicatur. Quæ solutio & doctrina sumitur ex D. Thoma supra q. 14. art. 8. in fine, ubi ait: *scientiam Dei esse causam rerum, secundum quod habet voluntatem conjunctam, & prout consuevit nominari scientia approbationis.* Unde ad probationem in contrarium, dicendum est, scientiam visionis, ut approbationis est, & mota ac applicata per liberum divine voluntatis decretum, esse eminenti modo speculativam & practicam; ac proinde non esse causam ut mensuram a rebus, sed potius illarum causam, regulam, ac mensuram, ut præcedenti Tract. disp. 3. art. 3. ostensum est.

90. *Altera providentia non deficit a suo effectu, nec a modo eveniendi quem providit. Item 3. cont. Gent. cap. 94. expresse tradit quod, ordo divina providentia immutari omnino non potest, nec frustrari a suo effectu. Demum in hac parte q. 23. art. 6. probat predestinationem esse certam, quia est pars providentia, & providentia ordo est infallibilis: Ergo discrimen quod statuitur inter providentiam & predestinationem est manifeste contra S. Thom. Favent etiam SS. Patres, passim afferentes providentiam semper scopum suum assequi, etiam quando videtur ipsi resisti: ipsaque Ecclesia, que in quadam collecta canit: Deus cuius providentia in suis dispositionibus non fallitur.*

91. Respondeo distinguendo majorem, ad perfectissimam providentiam supponentem voluntatem finis consequentem, pertinet non solum ordinatio mediolorum, sed affectio finis, concedo majorem, Supponentem voluntatem finis inefficacem & antecedentem, nego majorem. Unde cum providentia Dei generalis, non supponat voluntatem consequentem, sed solum antecedentem, de salute omnium hominum, quamvis sit perfectissima, non debet tamen habere infallibilitatem annexam ipsius finis consecutionem, sicut predestinatio, que supponit voluntatem consequentem & efficacem circa salutem electorum.

92. Ad testimonia D. Thom. que videtur militare in contrarium, dicendum est cum Ferraricus loc. cit. ex summa cont. Gent. S. Doct. loqui in sensu permissivo, quatenus providentia in aliqua sui parte, nempe in predestinatione, habet annexam utramque infallibilitatem ordinis & eventus, non autem quod de conceptu providentia, ut sic, sit utraque infallibilis. Vel secundo, cum eodem responderi potest, que a Deo providetur non esse finem, sed media: nam licet finis in executione sit effectus providentia, non tamen est immediate provisis ab illa, sed effectus mediolorum, que ordinantur ad finem: circa media autem immutabilis est divina providentia, & quoad hoc verum est, illam nunquam frustrari: nam eo ipso quod providet de mediis, infallibiliter illa ponitur in esse: quia tamen aliquando confert media tantum sufficientia, aliquando vero efficacia, consequens sit quod non semper annexam habeat finis adsecutionem, & sic intelligendum est id quod de providentia Dei canit Ecclesia, Deus cuius providentia in sui dispositionibus non fallitur.

Ad testimonium vero desumptum ex q. 23. hujus partis, dicendum est D. Th. probare predestinationem esse certam, quia est pars providentia supponentem voluntatem consequentem & efficacem finis que ad naturalia, & supernaturalia se extendit: non vero ex eo praeclit, quod sit pars providentia generalis ordinis supernaturalis, que supponit voluntatem solum antecedentem, & inefficacem de salute hominum. Quantum ad SS. Patres afferentes providentiam divinam semper scopum suum assequi, etiam cum videtur ipsi resisti, facile responderet eos loqui de fine ultimo ab ipso provitore generali intento, qui est manifestatio suorum attributorum, ille enim semper obduetur ut in secunda assertionis parte declaravimus.

ARTICULUS IV.

Corollaria precedentis doctrinae.

93. Ex istis colliges primo, providentiam Dei ab ejus scientia practica distingui, per hoc quod scientia practica est de fine & mediis, providentia autem solum de mediis, quatenus ordinatur ad finem. Ita expresse docet D. Thomas q. 5. de verit. art. 1. in corp. his verbis: *Scientia communitur se habet ad cognitionem finis, & eorum que sunt ad finem; per scientiam enim Deus scit se & creaturas, sed providentia pertinet tantum ad cognitionem eorum que sunt ad finem, secundum quod ordinantur in finem.*

94. Colliges secundo, Dei providentiam ab ejus arte distingui. Ita idem S. Doctor ibidem in resp. ad 9. ubi ait: *In rebus potest considerari duplex ordo, unus secundum quod egrediuntur a principio, alius secundum quod ordinantur ad finem. Et subdit quod ars respicit res productas primo modo, & secundum quod egrediuntur a principio, & inter se invicem collocantur: artifex enim ex vi artis diversimode collocat partes adificii: providentia autem illas respicit secundo modo, & importat ordinem rerum secundum quod ordinantur in finem. Et in corpore ejusdem articuli docet quod ars est recta ratio factibilium, id est eorum que ab agente procedunt in extraneam materiam, v. g. scammum & domum: prudentia autem est recta ratio agibilium, que sunt actus non progredientes ad extraneam materiam, sed perficientes ipsum agens, sicut castre vivere, & patienter se habere. Unde cum agibilia a factibilibus differant, manifestum est, prudentiam in Deo ab ejus arte distingui, & consequenter providentiam que est pars prudentie.*

Adde, quod perfectio artis consistit in judicando, perfectio autem prudentie, in imperando, ut docet idem S. Doct. 2. 2. q. 47. art. 8. & probat a signo: nam melior ar-

tifex reputatur qui volens peccat in arte, voluntarie devians a judicio quod habet de artefacto faciundo, quam qui volens peccat ex defectu judicii. In prudentia autem et converso contingit, est enim imprudens qui voluntarie peccat ab arte devians, habens scientiam & judicium perfectum, quam qui volens peccat ob imperitiam artis, eo quod ille deficit in imperio, ille vero in judicio, que doctrina est Philosophi 6. Ethic. cap. 3.

Colliges tertio, Dei providentiam non esse idem ac legem aeternam: in quo decipiuntur quidam ex nostris Thomistis, qui oppositum sentiant: nam D. Thom. q. 5. de verit. art. 1. ad 6. expresse docet, quod providentia in Deo proprie non nominat legem aeternam, sed aliquid consequens ad illam: quod probat, quia lex aeterna consideratur in Deo, sicut in nobis accipiuntur principia operabilium, ex quibus ad consiliandum, eliciendum, & impediendum procedimus: Ergo sicut principia operabilium naturaliter nota, non sunt in nobis providentia, aut prudentia, sed principium illius, non aliter ac principia speculabilia non sunt scientia, sed scientia causa: ita lex aeterna in Deo non est prudentia, aut providentia formaliter, sed principium illius: unde colligit D. Th. effectus providentia attribui legi aeternae, tanquam ejus principio. Ubi est advertendum, loqui D. Th. de lege aeterna, secundum quod est ratio gubernationis rerum five rationalium five irrationalium: in qua acceptione verissima est ejus doctrina, & discrimen statuum, sic intelligendum, quod sicut lex in nobis tradit regulas in general. v. g. diligendum esse Deum, parentes honorandos, &c. juxta quas regulas prudentia hic & nunc colligit esse operandum. Ita lex aeterna in Deo tradit generales regulas v. g. lapidem deorum, ignem sursum inclinare: providentia vero juxta illas regulas de moribus illorum in particulari disponit, & ideo providentia legem aeternam habet pro principio.

Confirmatur: Lex aeterna, et est proprie lex, non est Deo 96 imposta, sed creaturis, nec consistit in imperio monastico respiciente actiones Dei: sed in imperio regali subditos respiciente, ut docet Theologus cum eodem S. Doctore 1. 2. q. 93. Ad providentia consistit in imperio monastico, & immediate respicit actum Dei liberum, qui dicitur usus, & mediate executionem, ut constat ex dicendis in Tractatu de predestinatione disp. 1. art. 3. Non ergo fuit idem formalissime providentia, & lex aeterna.

Colliges quarto, providentiam distingui ab ideis divinis. 97 Ita etiam S. Thomas loc. cit. de verit. in resp. ad 1. ubi ait: *In re creata duo possunt considerari: scilicet ipsa species ejus absolute, & ordo ejus ad finem, & utriusque forma processit in Deo. Forma ergo exemplaris rei secundum suam speciem absolute, est idea, forma rei secundum quod est ordinata in finem, est providentia. Et subdit: Quamvis idea possit pertinere ad speculativam cognitionem aliquo modo, tamen providentia tantum ad practicum pertinet, eo quod importat ordinem ad finem. Et in hac parte q. 15. art. 2. ad 4. docet quod idea ab arte distinguitur, quia haec significatur ut quo Deus intelligit, idea vero ut quod intelligitur. Et etiam providentia significatur ut quo Deus practice intelligit: Ergo illa etiam a divinis ideis virtualiter distinguitur.*

Colliges ultimo, Dei providentiam distingui virtualiter, 98 saltem inadquate, a potentia Dei executiva, qua res ad extra producit.

Probatur: Potentia Dei executiva est scientia ejus practica, seu approbationis, producens res ad extra per actum imperii, ut ostendimus in Tractatu precedenti disp. 3. art. 4. Sed providentia Dei, ut jam vidimus ex D. Thoma, virtualiter, saltem inadquate, distinguitur ab ejus scientia practica: Ergo & ab ejus potentia executiva. Dixi, saltem inadquate, quia actus imperii quo Deus res ad extra producit, duo munia inadquate includit, scilicet munus dirigendi, & exequendi: & sub prima ratione pertinet ad providentiam, que habet res dirigere per ordinem in finem: sub alia spectat ad scientiam Dei practicum, que in Deo habet rationem potentie executivae. Quare D. Thomas loc. cit. de verit. in fine corporis articuli ait: *Actus potentia presupponit actum providentiae sicut dirigentis: unde in providentia non includitur potentia, sicut voluntas. Id magis constat ex dicendis Tractatu sequenti disp. 1. art. 3. ubi actus ad predestinationem negotium pertinentes discutimus, & praecipua discrimina que intercedunt inter providentiam Dei generalem, & predestinationem, quod est specialis providentia, qua creatura rationalis ad aeternam beatitudinem efficaciter ordinatur, exponimus.*

Querit D. Thomas hic art. 3. an Deus immediate omnibus rebus provideat? Et respondet quod ad providentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerum provisorum in finem, & executio hujus ordinis, qua gubernatio dicitur. Et subdit, quod quantum ad primum, Deus immediate omnibus provideat, cum in suo intellectu habeat rationes omnium rerum etiam minimarum, non vero quantum ad secundum, sed inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suae virtutis, sed propter abundantiam suae bonitatis, ut dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet.

Id ma-

Id magis explicat & confirmat 3. cont. Gent. c. 77. ex differentia que est inter Dei providentiam, quatenus ordinat, & eandem quatenus exequitur eundem ordinem: *Primum enim (inquit) fit per virtutem cognoscitivam, secundum per virtutem operativam; hac autem ita se habent, quod tanto perfectior est ordinatio, quanto perfectior virtus cognoscitiva, & quanto magis ad minima descendit: minimum autem excursu concedit inferiori virtuti effectum proportionatum: in Deo vero quantum ad utrumque summa perfectio est, in eo enim est perfectissima sapientia ad ordinandum, & perfectissima virtus ad operandum: oportet igitur quod ipse per sapientiam omnium ordines disponat etiam minimorum, exequatur vero minima, sive infima, per alias inferiores virtutes, per quas ipse operatur, sicut virtus universalis est aliter, per inferiores & particularem virtutem: Ergo convenientissimum est, quod Deus res per seipsum disponat & ordinet, illam tamen dispositionem per causas inferiores exequatur, & quibusdam utatur creaturis, ut alias regat & gubernet. Unde substantias intellectualibus utitur in gubernatione rerum corporaliu, & inter substantias corporales, inferiora haec & subalternaria, reguntur per corpora caelestia; homo vero, quia medium tenet inter creaturas mere spirituales & corporales, ut spiritualis & cognoscitivus, subijcitur Angelis a quibus illuminatur; ut corporeus vero, & in actionibus corporeis, subijcitur corporibus caelestibus, & ab eorum influentiis dependet, quatenus vero liber, & agens voluntarium, ac sui ipsius dominus, nulli rei create subijcitur, sed soli Deo, cujus providentia ejus motus voluntarii & liberi immediate subduitur, ut docet S. Thom. 3. cont. Gent. cap. 93.*

100. Nec solum in ordine naturae Deus regit creaturas inferiores per superiores, sed etiam in ordine gratiae: quod ex duplici capite provenit. Primo ex ipsa Dei providentia que ut perfectissima est, convenientissimum etiam ordinem rebus tribuit: sic autem res convenientissime ordinantur, quando perfectio unius cedit in bonum imperfectiorum, & excellens illius que perfectior est redundat in utilitatem ejus que minus est perfecta: *Perfectio divina providentia* (inquit D. Thom. 3. cont. Gent. c. 77. ratione 5.) *requirit ut excessum aliquarum rerum supra alias, ad ordinem convenientem reducantur, sicut hoc superabundantia aliquorum magis habentium, proventus aliquod bonum virtutis habentibus. Secundo id provenit ex ipsa perfectione rerum, cum enim bonum fit sui diffusivum, ex Dionysio 4. de divinis nominibus, quo est res aliqua melior, eo est magis diffusiva sui. Item quo res aliqua melior & perfectior, eo est Deo similior: Deus autem totus est sui diffusivus. Ergo quanto aliqua agentia magis in participatione divinae bonitatis constituuntur, tanto magis possibile est. Unde Beatus Petrus monet eos qui divinum fecerit potest, transfundant: *Unusquisque illam administrat, sicut boni ditiones rerum multiformis gratia Dei. Ex quo infert D. Thom. infra qu. 106. art. 4. quod Sancti Angeli qui sunt in plenissima participatione divinae bonitatis, quidquid a Deo percipiunt, subijcitur imperantur. Ex hoc etiam constat, quod intra ordinem gratiae, Christus Dominus, ut Deo propinquior (cum Deus sit) in totum ordinem illius influat, neque enim aliquis participat gratiam aliquam, quam ex ejus meritis non possideat, & sancti quo Christo sine Deo sunt propinquiores, ut Beatissima Virgo, Apostoli, Fundatores Ordinum, &c. eo magis influant in alios.**

ARTICULUS V.

An Deus sua infinita Providentia, omnes nostras bonas operationes ab aeterno predestinet, & praedeterminet?

S. I.

Quibusdam passivis, sententia affirmativa ut vera eligitur.

101. Notandum primo, duplex solere distingui decretum a Theologis, unum positivum, quo Deus vult positive aliquid esse; & aliud permissivum, quo sinit, vel permittit aliquid fieri. Ut enim dicit Augustinus in Enchirid. cap. 95. *Non sit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinitur ut fiat, vel ipse faciendum. De hoc secundo decreto non loquimur in presenti, quia non agimus hic de actibus malis & peccaminosis, quos Deus solum permittit, sed de bonis operibus, quos positive vult, & decernit, ac per scientiam approbationis cognoscit.*

102. Notandum secundo, quod quando queritur, an divina providentia actus liberos voluntatis create predestinet, & praedeterminet? particula praedeterminet potest importare, vel designare prioritatem. Unam durationis & temporis: alteram naturae, seu causalitatis. De prima, nulla est difficultas, vel controversia: constat enim, ab aeterno, & ante omnia tempora, dispositionem de rebus faciendis fuisse in mente divina. Nam elegit nos ante mundi constitutionem. Thom. 1.

103. nem, ut ait Apostolus, & ante saecula decrevit, qualiter per saecula disposuit, ut ante Gregorius in moralibus. Tota ergo controversia devolvitur ad secundum genus prioritatis, an scilicet dentur in Deo decreta, quae prioritate naturae & causalitatis antecedant futuritionem consentus, & determinationis nostrae voluntatis: vel illam supponant ut a resolutione de voluntate medium? Cuius difficultatis Resolutio pendet ex principiis supra statutis, impugnano scientiam mediam, & divinum decretorum efficaciam demonstrando. Unde

Dico, Deum sua infinita providentia praedeterminare, praedestinare, sed praedeterminare omnes actus bonos & honestos quos voluntas create in tempore elicitur est: non solum quantum ad illorum substantiam, sed etiam quantum ad modum libertatis & contingentiae in eis includit. Est contra defensores scientiae mediae, quia tales predestinationes & praedeterminationes aeternas & efficaces rejiciunt, & sola decreta indifferentia & conditionata, consentium & determinationem liberi arbitrii exposcant, in Deo agnoscunt. Vel si admittant decreta determinata, & absoluta, volunt ea esse subordinata scientiae mediae, & supponere praevisionem futuri consentus, saltem sub conditione quod homo ponatur in his vel illis circumstantiis & occasionibus.

Nostram tamen conclusionem docent non solum omnes 104 Thomistae, sed etiam plures ex antiquioribus & recentioribus Theologis, quorum longum catalogum conscribit Salmanticenses hic disp. 10. dub. 3. Alvarez. l. 1. responsum c. 1. & P. Lemos tract. de divinis predestinationibus cap. 5. Immo Henricus Henriquez celebris scriptor Societatis, libro ultimo de fine hominis, c. 4. n. 2. in textu fatetur hanc ante Molinam fuisse concordem & unanimum Theologorum sententiam. Restat (inquit) concors Theologorum sententia docet, Deum habere praedeterminationem bonorum efficacem, ex providentia perfecta ab aeterno, in qua, & per quam, tanquam per rationem, certo omnia sciat. Et cap. 3. allegat pro hac sententia plures viginti Doctores, tam ex antiquis, quam ex modernis. Et ibidem addit, *Non est ita difficile conciliare libertatem hominis cum tali praedeterminatione, ut quidam recentiores putant. Subterbit Azozius, & quod olim de Cicrone Augustinus dixit, junioribus suae Societatis Theologis attribuit: ait enim libro 4. instit. Moral. c. 22. q. 21. Pauci juniores Theologi, ut voluntatem nostram liberam faciant, faciunt sacrilegam, dum negant Deum opera nostra bona praedestinare.*

Ex his intelliges, excessisse Molinam cum 1. p. q. 14. art. 13. disp. 18. art. 2. hac scripsit: *Veritatem cum ex una parte praedestinationes, quales ab his consurgunt, nec in Scripturis Sacris, aut traditionibus, neque in Conciliis, aut SS. Patribus, fundamentum ullum habeant, quae potius libertatem manifeste everant, Scripturis, Ecclesiae definitionibus repugnent, & a passivis Scholasticis sint asserata, immo sub eo nomine ante triginta annos sine inter Scholasticos inaudita. Verum ut constat quantum in his Molina excesserit, & quantum hac a veritate aliena sint, hic breviter expendenda sunt plura Scripturae, SS. Patrum, praesertim D. Augustini, & S. Thomae, testimonia, quibus hujusmodi praedestinationes vel aperte traduntur, vel per manifestam consequentiam deducuntur. Deinde cum de concordia libertatis cum divinis illis praedestinationibus differemus, illas non solum non officere libertati voluntatis create, sed etiam eam satutare, firmare, causare, & in actum reducere, ostendemus.*

S. II.

Quaedam Scripturae & SS. Patrum testimonia breviter expenduntur.

105. Plura Scripturae loca supra disp. 4. retulimus, ad divinum decretorum efficaciam demonstrandam, que etiam aeternas divinae providentiae praedestinationes aperte declarant. Ut tamen haec veritas, que est unum ex praecipuis doctrinae Thomisticae fundamentis, magis elucidetur, & firmiter stabiliat, alia Scripturae testimonia breviter hic exponenda sunt.

Primum sumitur ex Apostolo ad Ephes. 1. dicente: *Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suae. Quibus verbis in primis rejicit decreta indifferentia & conditionata, consentium, & determinationem voluntatis create expestantia: nam ut ibidem observat S. Thomas, Apostolus non dicit quod Deus operatur omnia secundum voluntatem, ne credas quod sit irrationalis, sed secundum consilium voluntatis suae: id est secundum voluntatem suam, qua est ex ratione; non secundum quod ratio importat discernsam, sed secundum quod designat certam & deliberatam voluntatem. Constat autem quod nomine certe & deliberatae voluntatis, non intelligitur voluntas conditionalis & inefficax; quia Deus decernit vel influatur in actus voluntatis create, si ipsa voluerit: nam haec voluntas non est certa, sed potius incerta & indeterminata; siquidem ex vi hujus voluntatis non habet Deus potius concurrere, quam non concurrere; sed sicut concurreret,*